

Події

**Головний астрономічний
обсерваторії
НАН України – 80 років**

С. 4-5

Ювілей

Разом із державою

С. 12-15

Дозвілля

**Як провести літо
з користю та радістю?**

С. 22-23

«Тут завжди буде Україна. Наша історія. Наші люди. Наша держава»

**Звернення Президента України Володимира Зеленського
з нагоди Дня Державності України**

8 липня по Києву вдарила російська ракета. Пряме влучання. Крилата ракета Х-101. Її розробили для ураження значних військових цілей. Путін уразив нею дитячу лікарню. «Охматдит». Одна із сотень українських лікарень, які були, на жаль, розбиті російськими ракетами, бомбами, артилерією.

З «Охматдиту» світ побачив тисячі фото й відео. Того, що сталося. І як українці згуртувалися. Побачив, як Україну хочуть убити. І як попри все Україна долає удари. Як об'єднує світ, щоб захистити життя. І як світ надихається тим, що вдається Україні. Тут, як і в тисячах подібних місць, проявила себе Україна, якою ми всі пишаємося. За яку б'ємося. Яка чиста в серці і яка найсильніша тоді, коли ми всі дбаємо одне про одного й коли ми бачимо одне в одному свого. І коли ми всі не боїмося захищати Україну.

Це саме та Україна, яка крізь століття зберігає себе, хоч би що відбувалося. І хоч би які загарбники приходили на нашу землю, Україна завжди знаходить сили не тільки для того, щоб вистояти, а й щоб уберегти в собі те, що відмежує нас – нас із вами – від зла.

Дорогі українці, українки!

Ми боремося проти страшного ворога, якого не назвеш людиною і який нескінченно далекий від справжнього християнства. Його сутність – це руйни, смерть, яку він несе і яку ми повинні здолати. Україна

не може погодитися на менше, ніж жити. На менше, ніж зберегти себе. На менше, ніж залишитися людьми. Україна не підкориться злу, яке проливає кров заради свого хворого самоствердження. Яке зневажає правду і людську, і Божу та знецінює всіх, окрім себе. Росія саме на цьому будує свою державність.

Але ми з вами інші.

Історія українців на цій землі сягає часу глибше, ніж тисячоліття тому. І хоч би хто приходив сюди чужий, і хоч би хто робив усе, щоб Україна не могла бути собою, він не зламав наших людей і духу цієї землі. Не зламав те, що робить нас Україною.

Я хочу подякувати зараз кожному й кожній, хто пришов в «Охматдит» після цього удару. І хто рятує після кожних подібних злочинів Росії. Усім, хто допомагав розбирати завали. Хто діяв, щоб урятувати дітей. І всім, хто співпереживав. Хто говорив світові, що відбувається.

І я дякую всім у світі, хто не

мовчав і хто шукає рішення, щоб підтримати наш захист життя. Хто допомагає нашому захисту неба, хто підтримує наших воїнів зброєю, хто забезпечує тиск на Росію за все її зло. І хто робить так щоразу, коли треба довести, що життя сильніше за його ворога.

Українці, українки!

Я дякую вам за те, що ви вірні собі, нашій меті, нашій державі. Нашим цінностям, які обов'язково вистоять, бо вже мають опору в століттях. Мають коріння у Київській Русі та продовження в козацькій державі й живу силу нині – силу України, яка робить найбільше та найважливіше за всю свою історію.

Це Україна, яка не лише захищається, але єднає багатьох інших для захисту життя. Яка

Закінчення на с. 3

На фото: під час урочистостей до Дня Державності України Президент Володимир Зеленський вручив паспорти юним українцям.

Наукова еліта й позашкільна освіта

15 липня в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відбулася VII Міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав». Організатори конференції – Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Державна служба якості освіти України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Міжнародна асоціація позашкільної освіти, Національний центр «Мала академія наук України».

Серед співорганізаторів – Університет імені Комісії народної освіти в Кракові, Інститут педагогіки (Республіка Польща), Національний Палац дітей Болгарії (Республіка Болгарія).

Напрями роботи конференції: наукова еліта і позашкільна освіта у розвитку держав; наукова еліта і соціально-гуманітарний розвиток держав; наукова еліта і економіко-правовий розвиток держав; наукова еліта і екологічний розвиток держав.

Відкрив конференцію ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, академік **Віктор Андрущенко**.

Вітальне слово від Міністерства освіти і науки України мала керівник патронатної служби

МОН України **Ніна Соколова**.

Вітальне слово від Верховної Ради України виголосили народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **Сергій Бабак**, народний депутат України, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики **Ірина Констанкевич**, старший консультант Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій **Ірина Малигіна**.

Вітальне слово від Національної академії педагогічних наук України висловив президент НАПН України, академік **Василь Кремень**.

З вітальним словом від Державної служби якості освіти України виступив голова ДСЯО України **Руслан Гурак**.

Вітальне слово від Національного центру «Мала академія наук України» мовив президент Малої академії наук, академік України **Станіслав Довгий**.

Вітальне слово від Міжнародної асоціації позашкільної освіти висловила президент Міжнародної асоціації позашкільної освіти, завідувач кафедри позашкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова, голова Громадської Ради при Державній службі якості освіти України **Олена Биковська**.

Вітальне слово від Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти мовила заступниця керівника секретаріату Національного агентства із забезпечення

якості вищої освіти **Олександра Осіюк**.

Учасників конференції привітали представники іноземних держав – працівник USAID **Тамара Паливода**, радник Посла Республіки Казахстан в Україні (Республіка Казахстан) **Єрмек Катренов**, почесний сенатор, почесний доктор наук, почесний професор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Федеративна Республіка Німеччина) **Морітц Гунцінгер**, проректор Університету імені Комісії Народної Освіти в Кракові (Республіка Польща), професор **Роберт Ставаш**, проректор Університету імені Комісії Народної Освіти в Кракові (Республіка Польща), професор **Катажина Плутецька**, директор Національного Палацу дітей Болгарії (Республіка Болгарія) **Тетяна Досева**, директор школи-гімназії № 26 м. Астана (Республіка Казахстан) **Ольга Тодераш**.

На пленарному засіданні виступили також пресекретар Президентського Фонду Леоніда Кучми «Україна», військовий кореспондент, аспірант **Дарія Оліфер** («Позашкільна освіта як важливий напрям

профорієнтації»), завідувач кафедри Інституту екології економіки і права, доктор юридичних наук, представник Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ООН) **Сергій Комнатний** («Роль наукової еліти в імplementації керівних принципів сталого розвитку для побудови нової житлової політики України»), доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування **Олег Єресько** («Потенціал позашкільної освіти в реалізації профільності»).

Доповідачі одноставно відмічали значущість виховання сучасної еліти, що стоїть перед освітою, наголошували на внеску кафедри позашкільної освіти і Міжнародної асоціації позашкільної освіти у справу розвитку позашкільля в Україні. Протягом 15 років конференція збирала однодумців – науковців і освітян-практиків, управлінців, освітню громадськість, міжнародних партнерів задля спільної мети, що полягає в розбудові незалежної України, вільної держави, що сповідує цінності цивілізаційного розвитку.

Юрій ШЕРЕМЕТА,
«ОІС»

Один із пріоритетів держави

Перша леді України **Олена Зеленська** взяла участь у засіданні Ради з прав людини, гендерної рівності та різноманіття при Міністерстві закордонних справ. На засіданні також були присутні радниця – уповноважена Президента України з питань безбар'єрності **Тетяна Ломакіна**, міністр закордонних справ **Дмитро Кулеба**, постійний представник Програми розвитку ООН в Україні **Яко Сільє**, урядовці, представники Офісу уповноваженого Верховної Ради з прав людини, посольств, організацій громадянського суспільства, місцевих та регіональних органів влади.

«83% українців називають безбар'єрність новою цінністю для країни. Це щось абсолютно нове у свідомості людей. І вже не 10%, як перед вторгненням, а чверть населення каже, що вже створює, як може, безбар'єрність навколо себе. Про це свідчать дані дослідження, проведеного за підтримки ЮНІСЕФ. Але безбар'єрність маємо створювати таки разом – свідоме суспільство та свідомі держава. Поодинці ніхто

не впорається», – зазначила Олена Зеленська.

Під час засідання обговорено спричинені війною виклики у сфері безбар'єрності та перспективи їх подолання.

«Україна послідовно використовує всі можливості для поїздки і навчання наших експертів із безбар'єрності. Вони вже ознайомилися з реабілітаційним досвідом у Норвегії, Сполучених Штатах Америки, Великій Британії. Сподіваємося, співпраця триватиме й завдяки розвитку міжнародного медичного партнерства», – сказала Перша леді.

За результатами засідання Рада з прав людини, гендерної рівності

та різноманіття ухвалила Заяву про підтримку Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Безбар'єрне суспільство визначене як один із пріоритетів для демократичної Української держави.

Рада закликала міжнародних партнерів надавати пріоритетну підтримку проєктам із розбудови безбар'єрного простору в місцях працевлаштування, ініціативам щодо інфраструктурної, транспортної та інформаційної доступності, а також безбар'єрності у сфері освітніх, медичних, соціальних послуг та житлового будівництва.

[За president.gov.ua](https://www.president.gov.ua)

Перше «золото» на Міжнародному турнірі юних фізиків

Команда українських учнів уперше в історії України виборола золоті медалі на Міжнародному турнірі юних фізиків, який проходив з 10 по 16 липня в Будапешті. Турнір став рекордним за масштабами організації та кількістю країн-учасниць, зібравши 38 команд з різних куточків світу.

Україну представляла збірна команда Харківського ліцею № 161 «Імпульс» і Харківського фізико-математичного наукового ліцею № 27, яка в січні 2024 р. виграла Всеукраїнський турнір юних фізиків, який проходив онлайн. Склад команди: **Беляєва Анна**, 11 клас, **Бухтатий Антон**, 11 клас, **Матяш Антон**, 11 клас, **Федоскіна Соф'я**, 9 клас, **Владико Кирило**, 9 клас.

Цю команду вже багато років тренує заслужений учитель України, професор Каразинського університету **Захар Майзеліс**. Оскільки 40-річний Захар зараз не може перетнути кордон, офіційними керівниками команди на турнірі стали його учні, колишні учасники цієї команди **Григорій Овчаренко** і **Ілля Хорошко**. Вони активно допомагали команді з підготовкою протягом року і зробили значний внесок у перемогу.

Міжнародний турнір юних фізиків, заснований у 1988 році, є одним з найпрестижніших у світі змагань для учнів у галузі фізики. Україна бере участь у турнірі з 1992 року, і за цей час здобула

7 бронзових та 6 срібних медалей, зокрема 5 срібних медалей на п'яти останніх турнірах поспіль під керівництвом Захара Майзеліса.

Золоті медалі здобувають 4 найкращі команди, які потім змагаються між собою у фіналі за 1–4 абсолютні місця, а срібними й бронзовими медалями нагороджують кілька найвищих за рейтингом команд, що не пройшли до фіналу.

Цього року команда України з третьої позиції пройшла до фіналу та здобула абсолютне друге місце, поступившись лише команді зі Сінгапуру. Українці розділили золоті медалі з командами Сінгапуру, Польщі й Тайваню.

Це є історичним досягненням для України. Вітаємо переможців, бажаємо подальших успіхів!

[Пресцентр ХНУ ім. В.Н. Каразіна](https://www.president.gov.ua)

«Тут завжди буде Україна. Наша історія. Наші люди. Наша держава»

Закінчення. Початок на с. 1

гордиться своїми людьми. І чий героїзм світ шанує. Це Україна, чий прапор – наші рідні синьо-жовті кольори – раді бачити всюди, де справді цінують сміливість. І наш тризуб – наш величний герб, який ми успадкували від древніх князів – є і на шевронах, і на футболках, і просто в татуваннях. Це символи, за якими ми впізнаємо своїх, хоч би де ми були. І це емоції, які нас єднують, коли ми чуємо, як звучить Україна. І це наші здобутки, які не хтось дав, а ми всі для України принесли.

Все це – наша держава.

Сьогодні, у День Української Державності, у День хрещення Русі-України, ми згадуємо шлях, який пройшла Україна, і всіма силами зосереджуємося на битві, яку Україна повинна виграти. Ця битва – заради нашої незалежності. Заради того, щоб цю незалежність могли успадкувати наступні покоління. Успадкувати, а не виборювати. Щоб ми їм дали гордість за Україну, а не її біль. І щоби жодні «путіни» більше не сміли приносити сюди руїни та страждання. Ми з вами вже відмежовані нашим духом від цього ворога. І ми повинні зробити все, щоб і наш державний кордон із ним став справжньою межею між світом нашим, який невіддільний від світу глобального, і тими, хто намагається нас знищити.

Ми повинні перемогти це зло, і Україна це зробить.

Тут завжди буде Україна. Наша історія. Наші люди. Наша держава.

Я вітаю вас із Днем Української Державності! І дякую всім, хто з Україною!

Слава нашим людям! Слава Україні!

[За president.gov.ua](https://www.president.gov.ua)

Головній астрономічній обсерваторії НАН України – 80 років

Провідна науково-дослідна установа у галузі астрономії, астрофізики та космічних досліджень в Україні

17 липня 2024 року виповнюється 80 років від часу заснування Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) Національної академії наук України – провідної науково-дослідної установи у галузі астрономії, астрофізики та космічних досліджень в Україні.

Головна астрономічна обсерваторія НАН України (раніше відома як Головна астрономічна обсерваторія АН УРСР) була заснована 17 липня 1944 року за ініціативи видатного вченого, астронома і геофізика, академіка **Олександра Орлова** (1880–1954). Обсерваторія розташована в Голосіївському лісі, за 12 км від центру Києва, що дало їй неофіційну назву Голосіївська.

Пізніше ГАО очолювали інші видатні науковці: член-кореспондент АН УРСР **Володимир Цесевич** (1948–1951 рр.), член-кореспондент АН УРСР **Авенір Яковкін** (1952–1959 рр.), академік АН УРСР **Євген Федоров** (1959–1973 рр.) та доктор фізико-математичних наук **Іван Коваль** (1973–1975 рр.). З 1975 року Обсерваторію очолює академік НАН України **Ярослав Яцків**.

Окремі епізоди з історії Головної астрономічної обсерваторії НАН України

Проект будівлі Обсерваторії було доручено розробити відомому архітектору того часу **Олексію Щусєву**. Його задум був грандіозним: величний головний корпус з вежами для вертикального сонячного телескопа та рефрактора. Проте цей проєкт не реалізували через нестачу коштів та зміну пріоритетів радянського уряду. Незважаючи на те, що проєкт Щусєва не був втілений, він залишається цікавим прикладом монументальної архітектури, яка могла б прикрасити українську культуру.

З моменту заснування на Обсерваторію було покладено завдання створення каталогу слабких зір у рамках загальносоюзного плану. Цей проєкт мав забезпечити точну координатну систему для різних завдань небесної механіки та астрометрії. Основними інструментами для цього стали вертикальний круг Ваншаффа

та подвійний довгофокусний астрограф Тепфера-Штейнгеля. Перші наукові спостереження стартували у 1946 р.

У 1948 р. член-кореспондент АН УРСР **Володимир Цесевич**, очоливши Обсерваторію, зосередився на дослідженні змінних зірок та структури Галактики. Під його керівництвом було створено Вчену раду ГАО та започатковано «Короткий астрономічний календар», який згодом став «Астрономічним календарем».

У 1952–1959 р. під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР **Авеніра Яковкіна** було започатковано вивчення Місяця та фізики Сонця. З'явилися нові телескопи, такі як рефлектор АЗТ-2 та горизонтальний сонячний телескоп АЦУ-5. Обсерваторія також долучилася до спостереження штучних супутників Землі та участі в міжнародних програмах.

У 1958 р. офіційно було затверджено наукові відділи, що спеціалізувалися на фундаментальній та фотографічній астрометрії, фізиці Сонця та астрофізиці. Вийшов друком перший випуск «Известий Главной астрономической обсерватории АН УССР».

У період з 1959 до 1973 року, за очільництва ГАО академіком АН УРСР **Євгеном Федоровим**, проводилися важливі дослідження з фізики зір, теоретичної астрофізики, фізики комет та планет. В Обсерваторії працювали з інформацією, отриманою від космічних апаратів типу «Зонд», «Марс» та космічних кораблів серії «Аполлон». Установа також брала активну участь у програмі дослідження Місяця автоматичними апаратами серії «Луна».

Під керівництвом (1973–1975 рр.) доктора фізико-математичних наук **Івана Ковалю** було активізовано дослідження планет, особливо атмосфери та поверхні Марса. Обсерваторія координувала дослідження обертання Землі та планет земного типу, а також нестабільних зір із пиловими оболонками.

Під керівництвом академіка НАН України **Ярослава Яцківа** Обсерваторія розвивається в напрямках позиційної астрономії, космічної геодинаміки, фізики Сонця та тіл Сонячної системи, фізики зір та галактик. Було створено дослідне виробництво з відділеннями в Одесі й Миколаєві. У 1977 році введено в експлуатацію лабораторний корпус, того ж року Відділення фізики АН

УРСР перейменували у Відділення фізики і астрономії АН УРСР. Збудовано високогірну спостережну базу на піку Терскол (Приельбрусся).

Обсерваторія стала активним учасником міжнародних програм. Зокрема, ГАО брала участь у програмі дослідження Місяця автоматичними апаратами серії «Луна», місії до комети Галлея «ВЕГА» та космічних експериментах «ДИФОС-КОРОНАС-І» та «ДИФОС-КОРОНАС-Ф». В Україні було проведено перші симпозиуми Міжнародного астрономічного союзу, такі як № 78 «Нутація і обертання Землі» у 1977 р. та № 138 «Сонячна фотосфера: структура, конвекція, магнітне поле» у 1989 р. Розпочалося значне технічне переоснащення Обсерваторії та розширення міжнародних зв'язків. Стартували дослідження астроклімату в різних регіонах країни.

Нині у ГАО здійснює дослідження 85 наукових співробітників, серед яких один академік (Ярослав Яцків) та чотири члени-кореспонденти (**Ірина Вавилова**, **Наталія Щукіна**, **Роман Костик** та **Леонід Пільюгін**).

До складу ГАО входять три наукові відділення: науково-дослідне, науково-навчальне і науково-технічне та адміністративно-функціональне.

Обсерваторія займає провідне місце в Україні з багатьох напрямів астрономії та астрофізики, а саме: дослідження обертання Землі й побудова координатних систем у космічному просторі, фізика фотосфери Сонця й тіл Сонячної системи, формування й еволюція зір і галактик та ін.

Головна астрономічна обсерваторія НАН України ліцензує свою освітню діяльність на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти у галузі знань «Природничі науки» за спеціальністю 104 «Фізика та астрономія» за освітньо-науковою програмою «Астрономія, астрофізика». Також при ГАО функціонує докторантура за спеціальністю 104 «Фізика та астрономія».

ГАО видає наукові журнали «Кінематика і фізика небесних тіл» та «Космічна наука і технологія», науково-популярний журнал «Світогляд» і щорічник «Астрономічний календар».

Колектив ГАО НАН України проводить активну науково-просвітницьку роботу. Обсерваторія організовує денні

пізнавальні екскурсії (Музей історії ГАО) та вечірні аматорські астрономічні спостереження (павільйон демонстраційного телескопа АВР-2), а також заходи з нагоди Міжнародного дня астрономії, весняного і осіннього рівнодень та інші.

У 2004 році в Обсерваторії було відкрито Музей історії ГАО НАН України, де зібрано експонати й матеріали, що розповідають про її історію та сьогодення.

Визнання досягнень

Досягнення науковців Обсерваторії відзначено низкою нагород – чотирма Державними преміями України в галузі науки і техніки, двома Державними преміями УРСР в галузі науки і техніки, Державною премією СРСР в галузі науки і техніки, Міжнародною премією ім. Рене Декарта Європейського Союзу, численними преміями НАН України ім. М.П. Барабашова, Є.П. Федорова та іншими академічними відзнаками. Молоді дослідники установи є лауреатами премій Президента України для молодих учених, премій Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок.

Основні наукові здобутки

• Академік АН УРСР О.Я. Орлов вперше у світовій практиці (1944–1954 рр.) запропонував нові визначення термінів «середня широта» та «середній полюс» Землі. Запропонована ним система координат полюса отримала назву «система Орлова».

• Академік АН УРСР Є.П. Федоров вперше в світі (1956–1960 рр.) розробив теорію нутації для моделі абсолютно пружної Землі та визначив параметри нутації за даними астрономічних спостережень змін широти.

• Академік НАН України Я.С. Яцків виконав піонерські дослідження вільної добової нутації Землі за даними широтних спостережень та брав участь у розробці теорії нутації для реальної моделі Землі.

• Розроблення нових підходів до побудови та практичної реалізації небесної та загальноземної систем координат. Створено каталоги положень фундаментальних слабких зір (каталог ФКСЗ) і радіоджерел (каталоги серії RSC (GAOUA)). Каталоги було використано при створенні нової реалізації Міжнародної небесної системи координат ICRF2, яку прийнято МАС як стандарт, починаючи з 1 січня 2010 р. (Я.С. Яцків, А.М. Кур'янова, С.Л. Болотін, С.О. Литвин).

• Створення мережі станцій лазерних і радіотехнічних спостережень супутників, а також радіоінтерферометричних спостережень квазарів для участі у міжнародних програмах та для координатно-часового забезпечення України (Я.С. Яцків, М.М. Медведський, О.О. Хода, О.Є. Вольвач, Ю.Л. Кокурін та співробітники інших установ).

• Розрахунок ефемерид для спостережень з місячної поверхні. Виконано піонерські роботи зі створення селенодезичних

опорних координатних систем, які використовувалися для здійснення посадок космічних апаратів на Місяць, вивчення його геометричних та динамічних характеристик (А.О. Яковкін, І.М. Деменко, Л.М. Мізь (Кіжун), І.В. Гаврилов, А.С. (Котович) Дума, В.С. Кислюк, А.М. Кур'янова).

• Створення каталогу положень та абсолютних власних рухів близько 53 тис. зір, на основі якого проведено калібрування власних рухів 118 тис. зір, виміряних за допомогою КА HIPPARCOS Європейського космічного агентства (В.С. Кислюк, С.П. Рибка, Н.В. Харченко та А.І. Яценко).

• Створення унікальної вибірки блакитних карликових галактик з екстремально низьким вмістом важких елементів. Відкриття галактики SBS 0335-052 з найменшим вмістом важких елементів у 1988 р. (Ю.І. Ізотов, Н.Г. Гусєва).

• Модель термоядерного вибуху на поверхні білого карлика, запропонована Ю.М. Рідкобородим на початку 70-х р. XX ст., стала загальноприйнятною для пояснення спалахів нових зір.

• Визначення фізичних характеристик аерозолу в атмосферах Марса, Юпітера і Сатурна на основі багаторічних спостережень тіл Сонячної системи (В.В. Аврамчук, О.І. Бугаєнко, Л.А. Бугаєнко, А.П. Відьмаченко, Ж.М. Длугач, М.І. Міщенко, О.В. Мороженко, Е.Г. Яновицький).

• Теорія кометних ядер, теорія іонно-молекулярних кластерів як внутрішнього джерела енергії в ядрах комет, нейтральних кометних атмосфер (Л.М. Шульман), тривимірна модель динаміки пилової речовини в кометній атмосфері (П.П. Корсун).

• Створення структурно-неоднорідної моделі сонячного протуберанця, що пояснює світіння спектральних ліній водню, гелію та металів (Н.М. Мороженко).

• Система сил осциляторів близько 2 тис. спектральних ліній Сонця 49 хімічних елементів, побудована за результатами спостережень на горизонтальному сонячному телескопі АЦУ-5 (Е.А. Гуртовенко, М.В. Карпов, Р.І. Костик, Т.В. Орлова, О.В. Переход).

• Новий метод обчислення модулів відстаней для галактик близького Всесвіту на основі регресії за допомогою штучної нейронної мережі із використанням каталогу відстаней до 91760 галактик, незалежних від червоного зміщення, з бази даних NASA/IPAC (А.А. Єліїв, І.Б. Вавилова, Д.В. Добричева, В.Ю. Караченцева).

• Отримання точного аналітичного розв'язку нестационарного кінетичного рівняння переносу, що описує поширення сонячних космічних променів (КП) в сонячному вітрі з сильно розвиненою турбулентністю (Б.О. Шахов, Ю.І. Федоров).

• Розроблення спектрополяриметричної апаратури з високочастотною модуляцією світлового потоку і його реєстрацією методом підрахунку окремих фотонів, що дозволило значно зменшити похибки визначення ступеня поляризації. На цій основі виготовлено спектральні, фотометричні і поляриметричні наукові прилади серії «Планетний патруль» для дослідження небесних об'єктів (О.І. Бугаєнко, Л.А. Бугаєнко).

• Розроблення оптичної схеми інфрачервоного Ешеле-спектрометра для міжнародної космічної місії EchoMag (І.І. Синявський, Ю.С. Іванов).

Ці та багато інших досягнень демонструють вагомий внесок українських науковців у розвиток астрономії та космічної науки.

**Пресслужба НАН України
за інформацією ГАО НАН України
та Відділення фізики і астрономії
НАН України**

На фото: Перша екскурсія до Музею історії ГАО: екскурсовод – академік Ярослав Яцків, серед присутніх – академік Борис Патон.

«Приплив піднімає всі кораблі»

Нещодавно доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України *Станіслав Довгий* відзначив 70-річний ювілей. Особистість неординарна¹. Але, попри всі заслуги й відзнаки, про особливі риси людини красномовно свідчить її ставлення до покоління юних – і тут *Станіславу Олексійовичу*, мабуть, немає рівних. Наше інтерв'ю з президентом Національного центру «Мала академія наук України» *Станіславом Довгим* саме про обдарованих дітей України і розвиток держави.

– Станіславе Олексійовичу, чому саме обдарованість і розвиток обдарованих дітей стали предметом Вашої зацікавленості й опіки останні чверть сторіччя?

– На початку тисячоліття у світовому освітньому полі постав новий виклик: Організація з економічної співпраці та розвитку у 2000-х зафіксувала критичне глобальне зниження зацікавленості учнів у природничих науках і технологіях. Ряд університетів, за даними Британської асоціації досліджень освіти, припинили пропонувати фізику як предмет, оскільки вони не змогли набрати студентів у достатній кількості.

Поштовхом для актуалізації розроблення дієвих методологічних принципів науково-природничої освіти була стратегія Європейської Комісії щодо декларації Лісабонського саміту ЄС у березні 2000 року: Європа має стати найбільш конкурентоспроможною та динамічною економікою, що базується на знаннях, здатною до сталого економічного зростання з більшою кількістю і кращими робочими місцями та більшою соціальною згуртованістю.

Ясна річ, це спрямувало наші роздуми в бік створення мережі пошуку й підтримки обдарованих дітей, і кращою відповіддю на це стала ініціатива і організація Національного центру «Мала академія наук України» (МАН).

– На сайті Інституту обдарованої дитини від початку його заснування є опитування суспільної думки щодо обдарованості – обдарованість є вродженою характеристикою чи набутою? Як Ви відповісте на це запитання?

– Знаходячись постійно в стані «занурення» у проблематику, зауважу, що світову практику концептуальних визначень обдарованості можна умовно поділити на п'ять груп: психометрична, нейробіологічна/когнітивна, творчо-продуктивна, психосоціальна та композитна.

У прагненні досягнути феномен обдарованості вчені наголошують таку його характеристику, як надзвичайна багатогранність. Саме тому не існує єдиної всеохопної формули обдарованості, але водночас

кожна з концепцій чи то Гарднера, чи Ганьє, Моляко, Дамбровського, Геллера чи Рензулі не суперечать одна другій, а лише доповнюють поняття феномену.

Незаперечним є той факт, що здібності та інтелект є безумовними складниками поняття обдарованості, але, по-перше – не обов'язково її найвищий показник і, по-друге, не тільки сам інтелект. Дослідники спробували розділити «високоінтелектуальних» учнів від «висококреативних». З'ясували, що всі учні володіють високими когнітивними здібностями, але креативним ученням більшою мірою притаманні такі характеристики як відданість, наполегливість, діяльність і висока мотивація. Інші високоздібні учні є менш вмотивовані, не мають видатних досягнень, окрім високих оцінок. В довгостроковій перспективі перші – технічно вмілі та здібні працівники, другі – креативні дизайнери в науці, мистецтві й технологіях, інноваційні лідери, підприємці, винахідники, філософи, митці.

Тільки ті діти, котрі в змозі розвинути взаємодію трьох окреслених рис (здібності загальної чи специфічної, творчість, мотивація, чи як Рензулі називає її – відданість справі), прокладають собі шлях до продуктивних досягнень у будь-якій потенційно цінній сфері людської діяльності.

– Українські вчені-психологи ХХ ст. схилилися до думки, що обдарованість – лише потенційна можливість, і величезну роль у становленні талановитої особистості відіграє вчитель і соціум.

– Креативність, мотивація і здібності, згідно з останніми дослідженнями, піддаються впливу освітнього середовища. А діти, спроможні розвинути себе у цих трьох напрямках, потребують широкої різноманітної мережі освітніх можливостей та сервісів, і, зрозуміло, що це не про стандартну загальну освіту.

На основі здобутих Інститутом обдарованої дитини НАПН України (ІОД) результатів досліджень та у співпраці з *Тревором Тебсом*, *Максимом Гальченком* і мною було розроблено веб-орієнтовану систему «Люстра» – інноваційну, науково

обґрунтовану методіку для виявлення сильних сторін особистості, ідеально інтегровану з потужними технологіями, призначеними для створення конфіденційних цілісних та деталізованих профілів чи «портретів» особистості.

– Таким чином, створення Інституту обдарованої дитини – не щаслива випадковість, а наслідок цілеспрямованої масштабної діяльності?

– Я навіть сказав би, організація Інституту – це передумова величезної ґрунтовної методологічної і методичної діяльності, яка забезпечує в українській освітній галузі сектор роботи з обдарованістю.

Інститут обдарованої дитини НАПН України було створено згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 635-р. Із першого дня існування ІОД визначено стратегічний напрям його розвитку – ретельне дослідження світових і національних поглядів, концепцій, практик у баченні обдарованості. Завдяки цьому зав'язалися дружні й продуктивні стосунки зі світовими лідерами у галузі обдарованості, які постійно приїжджають в Україну і діляться своїм досвідом у межах започаткованого ІОД щорічного міжнародного семінару «Сучасний погляд на обдарованість і розвиток таланту». Україну вже відвідали відомі професори *Джозеф Рензулі* (Університет Коннектикуту), який в подальшому став членом Наукової ради Інституту, президент Національної асоціації обдарованих дітей США *Салі Піс* і *Тревор Дж. Теббс* (Кеслтонський державний коледж), засновник Європейської ради з питань високих здібностей *Франс Монкс* (Радбодський університет Неймегена), якого згодом було обрано закордонним членом НАПН України, та визнаний фахівець в супроводженні обдарованих і талановитих дітей/підлітків із важкими соціальними та емоційними проблемами *Ганс ван Елтен*, віце-президент Міжнародної ради філософських досліджень з дітьми, генеральний секретар Корейської академії, професор Національного університету Південної Кореї *Жионгсанг Парк Джин-Ван*

¹ Нарис про С.О. Довгого дивіться у «ОіС» №6(75) за червень 2024 р.

та багато інших фахівців. Інститут став делегатом від України в найбільших у світі науково-освітніх об'єднаннях – Світовій раді з питань обдарованих і талановитих дітей та Європейській раді з питань високих здібностей, Раді з питань виняткових дітей США.

– Як сталося, що в український тезаурус і мовленнєву практику увійшло словосполучення «наукова освіта»?

– Численні групи експертів та інституцій об'єднуються навколо кризових STEM-напрямів, про що ми говорили на початку розмови, для вироблення пропозицій щодо радикальних змін в освіті, базованих на ноу-хау та позитивній практиці. До однієї з таких груп у 2010 році, а саме Робочої групи з питань науково-природничої освіти Всеєвропейської федерації академії наук і гуманітарних наук, що функціонує як дорадчий механізм у галузі науково-природничої освіти експертної групи з питань науково-природничої освіти Європейської комісії, і в свою чергу є частиною Всесвітньої мережі академії наук IAP, було запрошено мене, як академіка НАН України і директора ІОД Максима Гальченка, як представника НАПН України.

Робоча група запропонувала для поліпшення ситуації застосування методики IBSE – науково-природнична освіта, базована на допитливості. IBSE означає, що учні поступово розвивають ключові навички шляхом вивчення того, як досліджувати та формувати свої знання та розуміння навколишнього світу. Вони застосовують навички, якими користуються вчені, такі як формулювання питань, збір даних, міркування та перегляд доказів у світлі вже відомого, висновки та обговорення результатів. Цей процес навчання ґрунтується на педагогіці допитливості і досліджень.

Трохи згодом ІОД декларував поняття «наукова освіта» як педагогічну парадигму інтеграції освіти і науки, що має на меті максимально наблизити навчальну діяльність учнів до дослідницької на всіх освітніх рівнях, а також допомогти усвідомити, що дослідницький метод організації навчання сприяє покращенню не тільки STEM-дисциплін, а й решти – соціально-гуманітарного напрямку. Зауважу, що сучасний провідний фахівець з розвитку обдарованості Джозеф Рензулі вважає, що забезпечення учнів дослідницькими методами організації знань є найкращим середовищем для розвитку таланту; згідно з Джоном Дьюї, впровадження дослідницької діяльності в класах, де вивчають природничі дисципліни, є корисним для

навчання, оскільки вона робить сильний акцент на розвитку наукового мислення учнів; а Василь Сухомлинський наполягав, що витоки здібностей і обдарувань дітей знаходяться «на кінчиках їхніх пальців», тобто у практичній діяльності, що живить джерело творчої думки. Тепер Інститут спрямовує свої дослідження на IBSE, STEM та наукову освіту.

– Чи змінилася діяльність установ з

розвитку обдарованості з широкомасштабним вторгненням РФ в Україну?

– Завдяки стосункам співпраці з закордонними однодумцями ІОД спільно з МАН та Французькою академією наук реалізував низку практичних дій для українських учнів, які були переміщені до Франції; спільно з науковцями зі Словаччини адаптовано та впроваджено програми для українських дітей, які вимушено виїхали до країни; організовано допомогу для окремих обдарованих учнів з України, які вимушені оселитися у Польщі.

Я і Максим Гальченко регулярно представляємо актуальну ситуацію в Україні та потреби обдарованих дітей України на науково-освітніх заходах у Європі, організованих Об'єднанням європейських наукових центрів, Об'єднанням французьких наукових центрів, ЮНЕСКО, Всеєвропейською федерацією академії наук, унікальною міжнародною платформою для лідерів у науці, бізнесі, політиці, мистецтві та суспільстві – Фолінг Волз, Ротарі-клубами Німеччини.

До 300-річчя Г.С. Сковороди було створено і представлено у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі виставку, присвячену життю і творчості українського мандрівного філософа.

Завдяки підтримці Європейської мережі центрів і музеїв науки Ecsite та американської мережі ASTC Мала академія наук України вже отримала освітню гуманітарну

допомогу у вигляді експонатів та експозиційних матеріалів з центрів і музеїв науки Німеччини, Данії, Нідерландів, Бельгії, Фінляндії, Швейцарії, Франції та інших країн. Відкрито інтерактивні музеї у Львові, Чернівцях та інших містах Західної України, відновлено роботу Музею науки у Києві.

Ведуться подальші переговори з Науковим сектором ЮНЕСКО щодо передачі Лабораторних мікронаборів для учнів. Культурний сектор ЮНЕСКО вже надає допомогу з перекладом англійською мовою Науково-освітнього порталу Сковороди, створеного у співпраці з ІОД.

Офісом з питань кліматичної освіти ЮНЕСКО було передано пакет постерів для організації виставкового простору музеїв науки в Україні.

– А що то за унікальна подія із вантажівкою?

– Ротарі-клуби Баварії та Мюнхена підтримали ідею пересувних наукових виставок-лабораторій та фінансово забезпечили придбання відповідної вимогам транспортування та габаритним розмірам експонатів вантажівки, яка тепер зможе дістатися до найвіддаленіших куточків України і задіяти до **130 тис.** дітей на рік у тематиці «Великі винаходи», «Оптичні явища», «Магічна фізика», «Людина», «Мультинаука». Ведуться переговори про подальшу підтримку освітніх проєктів МАН та ІОД.

Одне слово, наближаємо нашу перемогу, забезпечуючи умови для пошуку, виявлення, підтримки та розвитку обдарованих дітей України, а разом – і прогресивний розвиток освіти. Оскільки, як зауважує Джозеф Рензулі «Приплив піднімає всі кораблі».

– Як Ви окреслили б перспективи розвитку людства?

– Тривалого миру в сучасному світі можна досягти лише тоді, коли наукові знання вироблятимуться й поширюватимуться більш справедливо, коли наука та мислення, що ґрунтується на фактах, підтримуватимуться та поширюватимуться в усіх суспільствах, коли різноманітність буде цінуватися як життєво важливий фактор у науці, і коли універсальне право на науку просуватиметься та закріплюватиметься на регіональних і глобальних рівнях.

– Щиро дякуємо, шановний Станіславе Олексійовичу!

Лідія ТКАЧЕНКО,
«ОІС»

Редакція «ОІС» висловлює глибоку подяку директору ІОД НАПН України за допомогу у підготовці матеріалу

Очима художника

КУСТОВСЬКИЙ Олександр.
Шкільний вальс UA

КУСТОВСЬКИЙ Олександр.
Головування РФ в ООН

862-й день боротьби

Переможемо чи просто вистоїмо до певного періоду, в який це все припиниться? Думаю, що вистоїмо, і це і буде перемогою.

Вернемо втрачені території чи хоча би не втратити те, що є? Давно було кимось сплановано, що Україну поділять і залишиться центральна частина і захід нашої країни і, на жаль, як ми бачимо, до цього йде.

Ми не воюємо повноцінно, щоб робити масштабні наступи і просуватися вглиб захоплених територій, відбиваючи метр за метром, і це природно, бо немає чим.

Нам би просто утримати те, що є, і не дати ворогу просуватися. Ми ніде не відступаємо, а ведемо запеклі бої, аж поки місто чи село в ході боїв не перетворюється в руїну, де вже немає сенсу ні воювати, ні відбивати, і так у нас майже всюди.

У нас не популярно говорити про НЕ ПЕРЕМОГУ, але, на жаль, є факти, трагічні й у військовому просторі, і в соціальному масштабі. Ми є стіною, яка стримує сатанинську навалу на певний час, і дуже часто ця стіна тріщить або відпадають від неї цеглини, і знову її підлатують та реставрують, щоб не впала.

Орда численна і озброєна та ще й професійно навчена й укомплектована, і воюємо ми не з бомжами з Курського вокзалу, а з професійною армією, у якої озброєнню немає меж. В них є все, але не має духу, який є в Українському народі, завдяки якому ми показали світу стійкість Давида проти Голяфа.

Перемога в тому, що ми боролися, як могли, і не здавалися, маючи велику ворожу перевагу і зраду світу, якою ми заряджали зброю.

Наша сила в народі, який по світах розкиданий і підтримує боротьбу за Божу правду.

Дай нам, Господи, Сил встояти і зменшити втрати в цій страшній війні!..

Артем ГРИШИН,
Фейсбук

Допомога триватиме

За ініціативи кафедри публічного управління і проєктного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту і психології Університету менеджменту освіти НАПН України розпочалася програма підтримки Збройних сил України, зокрема 35-ї бригади морської піхоти, роти ударних безпілотних авіаційних комплексів.

Завдяки об'єднанню зусиль магістрантів, аспірантів, науково-педагогічних працівників, адміністративного персоналу, керівництва Навчально-наукового інституту менеджменту та психології та інших підрозділів УМО вдалося зібрати кошти, підібрати, удосконалити технічний стан позашляховика Nissan Terrano та доставити його разом із додатковим обладнанням до місця дислокації наших захисників – морських піхотинців.

Завдяки злагодженій, колективній роботі здобувачів вищої освіти магістерського рівня зі спеціальності «Управління проєктами» **Олександра Сухого, Романа Мигалюка, Юрія Рагозіна**, аспірантів спеціальності «Публічне управління і адміністрування» **Юрія Зайцева, Дениса Морозова, Юрія Батанова** й багатьох інших передано необхідне обладнання.

Налагодження ефективної комунікації з представниками

роти ударних безпілотних авіаційних комплексів 35-ї бригади морської піхоти дозволило вивчити реальні потреби військових та визначити пріоритети у закупівлі обладнання, комплектуючих, деталей та всього необхідного.

До організації передачі військовим необхідного обладнання долучилися й керівники Університету, професори, доценти, викладачі.

Ініціативу підтримали знайомі, партнери, друзі учасників ініціативи – представники бізнесу, державних органів з різних гілок влади.

Почесну місію з доставки автомобіля та іншого обладнання (принтер, ноутбуки, пульти для навчання управління дронами тощо) до місця призначення блискуче виконали завідувач кафедри публічного управління і проєктного менеджменту **Володимир Мороз** та доцент кафедри **Сергій Воробійов**.

Підтримка 35-ої бригади морської піхоти, роти ударних безпілотних авіаційних комплексів триватиме й надалі, тому запрошуємо усіх охочих доєднуватися до цієї важливої і почесної ініціативи, зв'язавшись з організаторами за телефоном (097) 531-30-44.

Наталія МУРАНОВА,
доктор педагогічних наук, професор, м. Київ

Три покоління вбивць однієї Горської

Вони ніколи не помічали, що в світі тільки одна «велика культура», яка так сама себе назвала і продовжує? Всі культури цивілізації з гігантськими історіями, які проходили періоди античні, готичні, періоди Відродження, Просвітництва, Імпресіонізму, Модерну, Модернізму (і інших ізмів) – це просто «Італійська культура», «Французька культура», «Іспанська культура», «Британська культура» тощо (Українська культура теж). А от русская культура, яка переважно є культурою кінця XIX ст. – це, блін, «великая»! Я мовчу, що в них ні готики, ні барокко, ніфіга нема, а в той час, коли в світі шукали нові форми, вони малювали глибокий реалізм, та ще якщо тих передвижників копнеш, то там і росіян майже нема. Не буду тут заглиблюватися, всі ці імперські міфи класно розбирають Vakhtang Kebuladze, Volodymyr Yermolenko, Andriy Bondar, Іван Семесюк, Taras Lyuty й інші розумніші за мене інтелектуали.

Я просто веду до того, що русская культура ідеально візуалізується в руському окупанті – бідна, затуркана, безцільна і дуууууже нагла. Оця наглість і робить з неї «великою», тому що це вигадана паралельна реальність через тупу упоротість своєї величч на фоні відсутності каналізації. Великая армія краде унітази, великий Пушкін краде Байрона, великая Третьяковка краде картини всіх окупованих народів, а великий Газпром возить це все по світу і показує в виставці «Русській Авангард. От Малевича до Шагала» (найдіть серед них росіянина).

Великая русская культура – це такий самий фейк, як і переважно все в них (як приміром, Попов, який придумав

радіо). Створений міф на костях реальних культур, які ця ж культура пристосувала сама і розстріляла. І не мало би сенсу про це говорити, якби ця культура зараз не стала основним осередком толерантності до росії. Вірніше – оцей нахабно створений міф. Європейський глядач, який зник все сприймати з культурної парадигми (не втомлюся про це говорити, бо навіть найрозумнішим українцям ця теза важко заходить) не може повірити, що носій «великої» просто взяв і згвалтував дитину на очах у мами, що потім він просто виніс в повітря ГЕС і затопив десятки сіл, що він просто мародер, вбивця і злочинець. Патаму что це ж «великая і загадочная русская душа», про яку їм десятиліттями торочили через призму того, що якийсь урод зарубав бабку сокирою, а інший втопив собаку. І цим користують і харошіє русськіє, які хочуть собі знайти місце потепліше в Європі і в світі, та й наші ідіоти (не буду називати хто – ви й самі знаєте).

А тим часом в Олешках затопили унікальний будинок прекрасної української наївної мисткині Поліни Райко, у Маріуполі знищили мозаїки Алли Горської, а в Іванкові – Музей Приймаченко. А ще – десятки музеїв обікрали, повивозили або просто знищили. Доки ми сперечаємося чи можна кенселити роскультуру, бо у когось – це дитинство, в когось – батьки навчили, когось в університеті розповіли – ці уроди знищують НАШУ культуру огроменними пластами, якої багатьох з нас просто не могли навчити батьки, бо їх би за це вивезли в Сибір, якої не можна було вивчити в університеті в «інтересного

лектора», бо все це було заборонено, розстріляно й анексовано, а український цікавий лектор вже давно гниє у таборі (а на його місце привезли свого). Знищено тим же совком, з тою ж «великою культурою», в якого велике морожене (з США), мультіки (як там Йожік в тумане?), Цой-жив й інші всякі нахабні мемчики. Бо Горську вбили ті ж самі люди, які знищили її мозаїки! Уявляєте собі це? Три покоління вбивць однієї Горської!

Всі культури світу рефлексують над собою. В цьому часто і є ознака культури. Деякі сучасні деколонізаційні рефлексії світу навіть видаються українцям трохи занадто радикальними. Але це роздуми, підвішування, обговорення ролей, цілей і наслідків. Семенко, який палив «Кобзар» – це не зневага до Шевченка, це рефлексія, характерна для Європейського модернізму. І тільки одна є в світі культура, яка плювала на це, яка завжди «великая» і хочти трісну.

І в цьому об'єдналися і шендерович, і сімон'ян, яка пише херові вірші про пушкіна. Посади за стіл путіна і навалного і вони моментально домовляться, що кенселінг роскультури – це мегазлочин перед всією цивілізацією, бо де ти ще такі шедеври знайдеш? В Італії чи в Парижі – та куди там! Бо – «мальчик, водочки нам принеси».

Коли я читаю в коментах, що українська культура «вторинна» – я відразу розумію, що людина просто не в курсі, що таке українська культура. І це важко засуджувати, бо так, як нищили і забороняли нашу культуру, взагалі мало на меті стерти нашу пам'ять, а вона таки є. Мені фізично важко дивитися на фрески будинку Поліни

Райко в Олешках, тому я зараз хочу дуже вас попросити – заглибтеся в ці імена, які і сьогодні нищать росіяни.

Прочитайте про Горську, Райко, Приймаченко, Плитку-Горицвіт, Олександру Екстер, Архипенка, Малевича, Куїнджі, Соню Делоне, Петрицького, Гніздовського, про українську ікону на склі, про українську козацьку ікону, українське бароко, український модерн, про український наїв, український футуризм, українську графіку, кераміку, монументалізм, скульптуру, плакат. Якщо ці уроди нищать це все – давайте, щоб пам'яті в нас ставало не менше, а БІЛЬШЕ!

Якщо ви вважаєте, що не розумієтеся на мистецтві і вам не подобаються картинки – нічого, заглибтеся в біографії, в знайомства з Пікассо й іншими світовими митцями, у перелік виставок за кордоном, у списки навчальних закладів, які закінчували ці люди, в їх щоденники, в їхні історії кохання. На щастя зараз багато вже є інформації, нової, красивої і цікавої. Ви побачите не «великою», а цілком нормальну Європейську культуру, з унікальними митцями, ідеями, контекстними періодами. Культуру, яка рефлексувала світовий контекст, була вписана в нього і при цьому мала цілком власні й автентичні форми і прочитання.

А якщо ви взагалі не романтична і не творча людина (навіть чи тут такі є, але всяке буває), то просто складайте списки на репарації наших вкрадених художників і картин, які рашка повивозила сотні років тому і зараз. Повісимо потім в Олешках!

«Сила Нації – в силі її культури» (Іван Огієнко)

Ця істина в різних формах і акцентах рефреном звучала у понеділок 15 липня на День Української Державності в Брусилові – малій Батьківщині видатного державника, науковця, педагога, просвітника, а над усе – українського патріота. Там відбулося велелюдне урочисте зібрання, приурочене нагородженню знаних в Україні людей, починаючи з **Митрополита ПЦУ Єпіфанія**, всеукраїнською премією імені Івана Огієнка. Здавалось би, що на тлі тривожного й трагедійного воєнного сьогодення якось незвично бачити таку чисельну святошну ходу, зіткану з різних станів – від Воїнів, молоді, духівників, педагогів, громадськості і до владних інституцій, починаючи з керівників військових адміністрацій, місцевих рад і до самої Верховної.

Божа служба у величному храмі ПЦУ, недавно збудованому (передовсім завдяки відданому українській справі голові Брусилівської громади **Володимиру Габенцю**) на намоленому місці, де близько 300 років тому вже діяла українська церква. Вшанування, що відбувалися біля постаменту Героїв, які віддали своє життя за Україну в боротьбі з московськими зайдами, пам'ятників Тарасу Шевченку та Івану Огієнку духовно обрамлювали подію, що своєю ідейною значущістю виходила далеко за межі Житомирщини й Полісся.

Сама постать визначного Будителя Нації є явищем всенаціонального, загальнолюдського рівня. Війна лише до краю загострила всі чуттєві фібри національної душі, ввібравши високу емоцію синергії дня Державності і данину пам'яті визначному Просвітнику. Усе, що відбувалося – від Церкви до місця урочистостей, було пронизано вірою і надією на Перемогу, шануючи і славлячи Українських Воїнів, які кують її на полі бою, як і значимість Огієнкових заповітів для днів нинішніх і майбутніх, для суцільних і ненароджених.

Мабуть, подібна чуттєвість охоплювала колись й Огієнка. Бо саме в ті складні й трагедійні часи

національно-визвольних змагань Іван Огієнко 1918 року в «Українській культурі» напише: «Український народ – це той казковий велетень, що коли його рубали надвоє – то й сили ставало вдвоє, коли рубали його далі – то сила все росла та росла, все на ворогів з боєм йшла...».

Дай, Боже, справдитись цим пророчим словом.

Але для цього важливо дослухатись нині ще й до інших переконань Митрополита, які стали для українців своєрідними заповідями, ні на мить не втрачаючи своєї значущості в новітню добу.

У дуже повчальному діалозі (лист С. Петлюри до І. Огієнка 19 грудня 1921 р.) міститься виокремлена і надзвичай наголошена державницька позиція цих двох видатних провідників. Зазначено, що «причиною загублення нашої державної незалежності, помимо економічно-політичних причин, було незавершення консолідації української нації, брак єдиної державної ідеології, загублення українською церквою тогочасної автокефалії, брак єдиної церковної думки у вищих достойників її, незавершена її організаційна структура».

З тих пір минуло понад століття, а проблема церковної окупації нашої Церкви і Народу московитами продовжується, навіть в умовах страшної війни. Бо тільки на батьківщині Огієнка нині функціонують, на жаль, близько півтисячі московських парафій і наполовину менше храмів ПЦУ. Однак чому дивуватися, коли 140 нинішніх «народних» депутатів ВР залято виступають проти заборони московської церкви в Україні.

Мав тоді і «тепер» рацію Петлюра, обговорюючи цю болючу тему з Огієнком, коли стверджував: «Така залежність буде в'язати лет і розвій, як церковної, так і політично-державної думки української нації... Ідею нашої державної незалежності «по руках і ногах» буде в'язати оця залежність в площині церковній, підтипаючи самостійницькі змагання нашого народу».

Бо «Нація, що стремить до власного державного життя, не може помириться з такою залежністю. У парі з затвердженням політично-державної самостійності, провадиться затвердження і церковної незалежності».

Ніби для часів нинішніх писалися ці справедливі й суворі уроки-слова, опертям для яких слугує правда. Огієнкова Правда!

Почуймо її, і тоді прийде до Народу усвідомлення причинності наших бід, трагедій і загроз, як і зрозумілими стануть відповіді на те, де наші витоки і джерела життя.

Адже національне буття українства можливе лише тоді, коли житимемо у власному духовному просторі, коли люди не молитимуться «мовою чужою», коли нам, українцям, чужинці і зайди не писатимуть історію, коли зростимо «передній» край своїх духівників, навчителів і просвітників, політиків і поводитирів, що не будуть інфіковані колоніальною вторинністю, сповідуючи національну ідею – найвідданішого вартового ідентичності, суверенності, державності Народу.

Огієнко – також найбільш правдивий ідеолог (і практик) **українознавства**, українознавчої освітньої політики на всіх рівнях національної школи, включно академічної. Саме він у ті буремні часи створював українські університети, гімназії, студії, ставлячи на найвищий п'єдестал уваги і поваги Українську Мову, як Міністр, Ректор, Професор, Митрополит, Перекладач Біблії, Письменник, Громадський Діяч...

Тому глибоко переконаний, що якби в незалежній Україні Міністром освіти і науки був би Іван Огієнко, то Національний науково-дослідний інститут Українознавства не зліквідували б «тихою сапою». Але «якби»...

Не судилося. Хоча він мав би стати «законодавцем» у сферах освіти, культури, історичної пам'яті, рідномовної політики для українців усього світу, а не лише на материзні. Особливо зараз, коли

екзистенційна війна з московією йде на всіх фронтах. Ідеологічна, культурно-освітня, інформаційна, світоглядна боротьба проти України ведеться надзорстоко. За цих обставин українознавча політика стає пріоритетною в світовому обширі.

Однак не сталося, як гадалося. Те, що зродилось (українознавство) на тектонічному розломі 80-90 років ХХ століття завдяки кращим представникам української інтелігенції, будучи знаковим не лише для української, але й світової

Ідентичність не просто «прикривають» Інститут, а саме ціннісне явище «українознавство» кануло в лету, викинуто узбіч, перейшовши у той принижений статус, коли просвітку вже не бачити.

Минулого року, коли ми разом (С. Хмара, П. Мовчан, І. Засць, Г. Філіпчук) на тривалій зустрічі з Міністром МОНу доводили значимість українознавчої політики в національному і світовому просторі, розуміючи всі проблеми, недоліки, огріхи в нинішній діяльності цієї важли-

а задля гідного, переможного національно-культурного життя.

Друге. Виховати Націю духовно й політично єдиною, що безупинну здатна посилювати енергію творчого поступу, гідно утверджувати у світовому просторі українське «Я».

Третє. Створити Націю духовною, гуманною, інтелектуальною та мілітарною, здатною завжди долати навіть таке вселенське зло, що зветься ординською московією.

Українознавство – це дітище славного Митрополита Іларіона (Огієнка) і Міністра Української Народної Республіки, мусить стати стрижневою основою для філософії і змісту української освіти. Бо шлях українства до Перемоги – не зраджувати, а всіляко зміцнювати національні почування до України, рідної Мови, Віри, історичної Пам'яті, Культури, традиції Державності.

У Брусиліві якимось особливо відчуваеш, що великий Будитель І. Огієнко творив саме таку світоглядну матерію Нації, чітко й справедливо розділяючи добро і зло, світло і п'їтму, любов до України й нетерпимість до її ворогів, закладаючи в підмурівок нашої Ідентичності чотири наріжні камені – національну Культуру; рідну українську Мову; історичну Правду; українську Церкву, ставши найвищими оберегами, духовним Воїнством нашої і Його верховинної цінності – Української Державності.

Це про такого Огієнка у своїх листах писав видатний український митрополит Андрей Шептицький, як «про найвищий для нас авторитет в усіх справах, як провідника християнського і національного життя». Дослухаймося до слів Праведників.

Тому вшануймо та визнаймо правдивість слова і чину Івана Огієнка, а потім уже підемо робити справи – великі і малі, корисні і не дуже...

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
с-це Брусилів Житомирської обл. –
м.Київ

культури, далеко не всім, що видряпалися на високі владні щаблі, до вподоби. Адже відновлювалися цінності, закладені НТШ ім. Шевченка, науковими українознавчими школами Європи та Америки, зокрема енциклопедична «школа українознавства» В. Кубійовича у Франції. Відновлювався Шевченків Заповіт: «Свою Україну любіть!»

Проте відновлення українознавства в період новітнього національного Відродження проходило свій непростий тернистий шлях – від І Міжнародної конференції з питань українознавства (31 травня–1 червня 1989 р.), створення Міжнародної та Республіканських асоціацій українців, проведення Міжнародної наукової конференції у Києві «Україна у сучасному світі» (червень 1990 р.) і до створення Інституту українознавства та отримання ним статусу Національного.

І ось, нарешті, у період війни, коли Нація бореться за свою Державність й

вої інституції, то дійшли згоди, що перспектива не в ліквідації «українознавчої» інституції, а в її якісно змістовому оновленню. Вже неодноразово пропонувалося надати Інституту ймення Івана Огієнка – талановитого подвижника українознавчої освітньої політики ХХ століття.

Ми свідомі того, що в Україні не перевелися, на жаль, чорні сили, для яких «неперетравним» є «українознавство», як система цінностей і знань про Україну та її народ, культуру, рідну мову, історію, національну пам'ять. Зазвичай, серед противників і чимало «бариг», яким до вподоби сама чотирьохповерхова будівля в центрі Києва. Є й такі, що зазіхають на одне й друге...

Однак українцям своє робити. Віряться, що українська освіта і наука, сповідуючи ідеали І. Огієнка сконцентруються таки на вирішенні трьох ключових проблем.

Перше. Виховати в народі волю й самоусвідомлення не тільки для виживання,

Днями Інститут соціальної та політичної психології НАПН України відзначив своє тридцятиріччя. Він підійшов до цієї події у статусі потужної академічної установи унікального профілю, колиски знаних в Україні та за рубежем наукових шкіл, а також дієвого осередка психологічної підтримки дітей і дорослих, військових і цивільних.

У колі друзів, колег, партнерів: ювілейні урочистості

Урочистості з нагоди 30-річчя Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, що відбулися 4 липня, зібрали шанованих гостей. З вітальним словом до колективу установи звернувся президент НАПН України, академік НАН і НАПН України **Василь Кремень**.

3 промови Василя Кременя:

– Від самого зародження Інституту був націлений на те, щоб задовольнити потреби суспільства, потреби держави, потреби влади, яка мала використовувати результати досліджень у своїй діяльності. Націленість на потреби суспільства, на мій погляд – одна з характерних сутнісних рис Інституту, яка зберігається упродовж усього періоду діяльності. Ще одна характерна риса – незмінно висока якість досліджень і аналітичних робіт, які виходять з цієї установи. Пригадую, як надзвичайно тепло і з великою зацікавленістю зустріли доповідь Миколи Миколайовича Слюсаревського про соціально-психологічний стан українського населення в умовах повномасштабного вторгнення члени президії Національної академії наук України під час спільного з президією Національної академії педагогічних наук засідання, що відбулося у перші місяці війни.

Серед почесних гостей ювілейних урочистостей, що привітали колектив Інституту з тридцятиріччям – народний депутат України **Роман Грищук**, директор Інституту соціології НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор **Євген Головаха**, декан факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Іван Данилюк, президент Центру Разумкова, кандидат політичних наук **Юрій Якименко**, заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних

досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України **Юрій Шайгородський**, виконував обов'язків начальника сектору психологічної підтримки Департаменту гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України, полковник **Сергій Чижевський**, начальник відділу психологічної служби Державної служби України з надзвичайних ситуацій, кандидат психологічних наук, полковник **Анатолій Сичевський**, засновниця та директор наукового ліцею «Міжнародна Зелена Школа ім. Кліма Чурюмова», кандидат історичних наук **Ірина Жданова**, представники

служби Освітнього омбудсмена України, Інституту воєнної історії Національного університету оборони України, управління освіти та інноваційного розвитку Печерської районної в місті Києві державної адміністрації.

Президент НАПН України вручив відзнаки співробітникам Інституту. Зокрема, медаллю НАПН України «Леся Українка» нагороджено **Тетяну Титаренко**, **Ірину Жадан**, **Ларису Коробку**, **Олену Вознесенську**. Медаль НАПН України «Ушинський К. Д.» вручено **Валерії Жовтянській**, **Віталію Духневичу**, **Світлані**

освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна **Лариса Лук'янова**, директор Інституту проблем виховання **Іван Бех**, директор Інституту обдарованої дитини **Максим Гальченко**, заступник директора Інституту психології ім. Г.С. Костюка **Олег Кокун** та інші високошановні колеги.

Урочисту атмосферу під час заходу забезпечено завдяки зусиллям і натхненню художнього керівника і режисера Народного театру «Вавилон», професора кафедри української літератури УДУ імені Михайла Драгоманова **Ірини Савченко**, вокального ан-

Разом із

самблю «Ягідки» (художній керівник – заслужена артистка України **Тетяна Пирогова**).

Як усе починалося

А починалося все з науково-практичного центру політичної психології, створеного у 1993 році як структурний підрозділ Інституту психології, і розміщеного у трикімнатній квартирі по вулиці Паньківській. Справедливо буде сказати, що Інститут соціальної та політичної психології народжувався, зростав і долав труднощі росту разом із українською державою і Академією педагогічних наук України.

Згадає директор Інституту, член-кореспондент НАПН України Микола Слюсаревський:

– Центр було створено під примарну обіцянку одного з працівників президентської адміністрації домогтися фінансування для проведення систематичних політико-психологічних досліджень, які постачали б центральні органи державної влади потрібною їм інформацією.

Але обіцянка, як часто буває, повисла в повітрі. І я та інші науковці очолюваного мною підрозділу упродовж року ледве

Позняк. Медаллю «Григорій Силевич Костюк» імені Михайла Драгоманова нагороджено **Вадима Васютинського**, **Павла Горностая**, **Бориса Лазоренка**. Відзнаками НАПН України, медалями і грамотами Інституту також нагороджено цілий ряд працівників установи.

Тепло привітали колектив Інституту представники відділень і установ НАПН України – виконавчач обов'язків академіка-секретаря Відділення психології і спеціальної педагогіки **Віталій Панок**, директор Інституту професійної освіти **Валентина Радкевич**, директор Інституту педагогічної

зводили кінці з кінцями. Однак усе ж намагалися, як то кажуть, тримати марку: проводили дослідження за «гарячою» тематикою, оперативно доносили отримані дані до Адміністрації Президента України, вносили практичні пропозиції, спрямовані на поліпшення в країні політичної ситуації, яка стрімко загострювалася.

Найцілініша взаємодія налагодилася з Інформаційно-аналітичною службою Адміністрації Президента, керівником якої був Володимир Шляпошников, котрого я добре знав по спільній роботі в газеті «Молодь України». І ось напередодні нового, 1994-го, року в нас виникла ідея напов-

виявився причетним до президентського «священнодійства». Не скажу, що нам удалося істотно підкоригувати невербальну поведінку Леоніда Макаровича, котра мала певні ганджі, але наслідки нашої участі в підготовці та записі Новорічного вітання були істинно фантастичними.

По завершенні запису мене провели до кабінету помічника Президента. Без будь-якої передмови, не виходячи з-за столу, він прорік:

– Просіть!

Я остовпів:

– Що просити?

– Що завгодно!..

Ледь прийшовши до тями, я розповів, що центр, який очо-

фантастична історія отримала не менш фантастичне продовження – у стінах Академії педагогічних наук.

Фінансово-економічний відділ Академії очолював Віктор

багато вдячності за роботу, зокрема й від найвищих посадових осіб держави. Були часом і невдоволення та нарікання з боку тих, кого не влаштували чесні результати досліджень.

Павлович Лошак – чоловік до- стеменно неординарний, з досвідом роботи в Міністерстві освіти, крутим норовом, незалежним характером, схильністю до нехтування службовою ієрархією і чітким, хоча подеколи й своєрідним розумінням державних інтересів, які міг ставити вище приватних і відомчих.

Він затявся: «Грошей Інституту не дам! Проїдять! Під виділені державні кошти має бути створена окрема, самостійна структура!». Тож президентові Академії Миколі Дмитровичу Ярмаченку довелося, хоч і зі скрипом, погодитися на ухвалення постанови про створення Науково-практичного центру політичної психології (уже з великої літери!).

В історії становлення та розвитку установи було всього. Було

Головний науковий співробітник відділу психології мас і спільнот, доктор психологічних наук, професор Вадим Васютинський про виборчі компанії:

– Важливі події в житті Інституту були пов'язані з прогнозуванням результатів виборів, особливо президентських. Із семи президентських виборчих компаній, що відбулися в Україні, ми прогнозували результати шести – крім перших у 1991 р., коли нас іще не було.

Неважко було передбачити перемогу Кучми в 1999, Януковича у 2010, Порошенка у 2014 та Зеленського у 2019 роках. Натомість про вибори 1994 та 2004 рр. треба сказати окремо.

У першому турі виборів 1994 р. тодішній президент

Продовження на с. 14

державою

нити Новорічне вітання, з яким мав виступити по телебаченню Президент України Леонід Макарович Кравчук, деякими психологічно доцільними месседжами, що мали би бодай трохи «розрядити» напружену суспільно-політичну атмосферу. Я написав відповідну доповідну записку і приніс її Шляпошникову. Його вона вельми зацікавила і він одразу ж зателефонував одному з помічників Президента. Той, у свою чергу, запропонував мені не лише долучитися до написання тексту Новорічного вітання, а й узяти участь у його телевізійному записі.

Так як разом зі старшим науковим співробітником мого підрозділу Павлом Фроловим

люю, потребує фінансування. На тому розмова й закінчилася. Помічник Президента запевнив, що питання буде невідкладно вирішене.

Свого слова він дотримав словна. Без жодних зволікань було підготовлено доручення Міністерству фінансів виділити Академії педагогічних наук України на 1994-й та наступні роки належні бюджетні кошти для забезпечення діяльності науково-практичного центру політичної психології як структурного підрозділу Інституту психології. Отже, й виділені кошти мали би дістатися Інститутові психології.

Проте доля розпорядилася так, що описана вище

Закінчення. Початок на с. 12

Кравчук здобув виразну перевагу над своїм головним конкурентом Кучмою, і в пресі та серед виборців домінувало переконання, що він перемає й у другому турі. Наші дані (тоді ще Науково-практичний центр політичної психології), зібрані

повномасштабного російського вторгнення, у березні 2022 року, спільно з громадською організацією «Жіноча сила України» було створено «Службу психосоціальної підтримки сімей військовослужбовців» на чолі зі старшою науковою співробітницею Інституту **Наталією Умеренковою**. Нині ця Служба функціонує за під-

згаданими та багатьма іншими ініційованими науковцями установи проектами кризової допомоги військовим і цивільному населенню на сьогоднішній день охоплено понад **340 тис.** осіб.

На жаль, є в колективі Інституту й ті, чиїх дітей забрала війна, і ті, чиї найближчі родичі та друзі полягли на фронті, і ті, хто пережив окупацію, і ті, хто сам узяв до рук зброю. У своїй промові з нагоди ювілею Інституту директор Микола Слюсаревський, згадуючи про випробування і втрати війни, зазначив, що «до честі колективу, ніхто і ніколи не домагався занижених вимог до своєї наукової діяльності, не просив поблажливого ставлення до її результатів. А навпаки, долаючи біль і втому, віднаходив внутрішні резерви,

щоб ці результати були якомога кращими».

Так, кандидат психологічних наук **Віталій Духневич**, перебуваючи у складі ТРО, продовжував добровільно, на громадських засадах, здійснювати наукове керівництво плановою темою і забезпечив її успішне виконання. Що засвідчило відзначення наукової продукції, підготовленої за цією темою, дипломом II ступеня цьогогорічного конкурсу наукових праць НАПН України.

Славне сьогодніня

Нині Інститут має 9 структурних підрозділів – наукових відділів, які разом з допоміжними підрозділами забезпечують усі напрями передбаченої Статутом діяльності. В Інституті 73 науковці, серед яких дійсний член і два члени-кореспонденти НАПН України, 13 докторів і 43 кандидати наук чи доктори філософії. В активі установи понад 8100 публікацій, зокрема 161 монографія, 117 підручників і навчальних посібників, 26 із яких відзначено дипломами переможців щорічного академічного конкурсу наукових праць у різних номінаціях. В активі установи – досягнення державного і міжнародного рівня:

- робота провідних науковців

на замовлення адміністрації президента, показували перевагу Кучми, про що й було написано у звіті. Мені довелося відбутися неприємну телефонну розмову з працівником адміністрації президента, відповідаючи на запитання «Де ви взяли такі дані?!».

Передбачили ми й перемогу Ющенка на виборах 2004 р. За кілька місяців до виборів ми подали до адміністрації президента звіт про всеукраїнське опитування, за даними якого Ющенко мав перевагу у вісім відсотків. Скандал був великий! А далі відомо: фальсифікація, Майдан, «третій» тур, перемога Ющенка.

Є світло й у темні часи

Були в історії установи й важкі часи, і серйозні випробування. Нелегким, як і для всього українського народу, видалося для Інституту минуле десятиріччя. Але колектив не виявив слабину, гідно зустрічаючи усі виклики.

Так, у перші ж дні коронакризи науковці Інституту зорганізувалися для реалізації відкритого волонтерського проекту психологічної допомоги населенню, що дістав назву «Онлайн-коло» і мав багатотисячну аудиторію. А від самого початку

тримки Генерального штабу ЗСУ, Департаменту соціального та гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України, командування Національної гвардії України.

На базі Інституту систематично проводилося навчання молодшого та середнього командного складу підрозділів ТРО за напрямом «Перша психологічна допомога та відновлення в екстремальних умовах», навчально-методичне забезпечення якого здійснювала старша наукова співробітниця **Олена Вознесенська**. Безпосередньо проводив заняття також представник ТРО **Родіон Григор'ян**, який потім, разом з тими, кого навчав, воював під Бахмутом, а нині успішно вчиться в аспірантурі Інституту.

На фото:

1. Пресконференція Ірини Губеладзе і Світлани Чуніхіної за результатами щорічного моніторингового дослідження «Стан суспільної свідомості на третьому році повномасштабного російського вторгнення: результати моніторингу громадської думки». Пресцентр інформаційного агентства Interfax-Ukraine, 1.04.2024 р.

2. Вручення Державної премії. Любов Найдьонова, Павло Горностай, Борис Лазоренко, Микола Слюсаревський. 17.09.2020 р.

3. Під час вручення Державної премії. Перший віце-президент НАН України Володимир Горбулін і Микола Слюсаревський.

Інституту «Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін», яку відзначено Державною премією України в галузі науки і техніки за 2019 рік;

- постійна участь у міжнародних та всеукраїнських освітніх виставках, на яких отримано 17 золотих медалей і 7 лауреатських дипломів;

- резонансні – різного рівня – експерименти в галузі освіти, що здійснюються спільно з Державною службою України з надзвичайних ситуацій, регіональними органами управління освітою, і якими охоплено понад 250 закладів освіти в усіх регіонах України;

- кількості усеукраїнських репрезентативних опитувань – як окремих цільових груп (педагогічних працівників, учнів і студентів тощо), так і населення загалом; опитувань, за даними яких підготовлено понад 450 інформаційно-аналітичних матеріалів, адресованих органам державної влади і громадськості. Інститут соціальної та політичної психології є наразі єдиним в Україні науковим центром, який не лише вивчає громадську думку, а й розробляє, широко застосовуючи для цього експериментальні методи, наукову тематику з проблем цілеспрямованого формування громадської думки, створення в ній позитивного образу освітніх і суспільних інновацій;

- різнобічна діяльність Навчально-практичного центру психологічних інновацій, який спочатку мав назву Методичного реабілітаційного центру, коли був зорганізований ще 2014 року – відразу після Революції Гідності. Нині він спеціалізується як на психологічній реабілітації та психосоціальної підтримці учасників бойових дій, членів їхніх сімей та осіб, що постраждали внаслідок війни, так і на запобіганні підлітковим суїцидам у закладах освіти – через серію навчальних курсів для психологів системи освіти здійснює відповідну організаційно-методичну роботу спільно з інститутами післядипломної педагогічної освіти, опікується просвітницькими

лекціями та семінарами із циклу «Наука для всіх»;

- значний досвід підготовки психологічних кадрів найвищої кваліфікації. В аспірантурі, яка успішно пройшла акредитацію і здійснила вже 26 випусків, нині навчається 30 осіб. Причому переважно (на дві третини) не державним коштом, а за контрактом, що є підтвердженням репутаційного ресурсу установи. Понад 25 років функціонує в Інституті і докторантура. Працює спеціалізована вчена рада з присудження наукового ступеня доктора наук, яку нині очолює доктор психологічних наук, старший дослідник **Ірина Губеладзе**;

- два фахових видання – «Проблеми політичної психології» та «Наукові студії із соціальної та політичної психології», де можна ознайомитися з ключовими дослідженнями у цій сфері;

- у 2007 році на базі Інституту вперше в історії України було започатковано підготовку кандидатів (а зараз докторів філософії) і докторів наук з політичної психології. Наразі Інститут має ліцензовану і акредитовану програму з підготовки докторів філософії, зокрема і з політичної психології.

У спеціалізованій вченій раді Інституту захищено чотири доктори наук (вони ж єдині в Україні) з політичної психології – **Тетяна Траверсе, Олександр Дроздов, Інга Петровська, Світлана Кравчук**, і більше десятка кандидатів наук за цією спеціальністю.

Упровадження результатів досліджень у практику ухвалення державних рішень можуть істотно підвищувати темпи повноцінного відновлення України.

Інститут пишається своїми відомими вченими, знаними в Україні та за її межами. Це **Тетяна Титаренко, Любов Найдьонова, Вадим Васютинський, Ольга Кочубейник, Павло Горностай, Ірина Губеладзе, Олена Суший, Валерія Жовтянська, Галина Бевз, Олександр Малхазов**, інші провідні науковці. А поряд із ними гордістю Інституту є його молодше покоління, яке уособлюють передусім **Марина Дворник, Катерина Мирончак,**

Юлія Чаплинська та ще молодші, ті, хто йде за ними.

Згадує завідувач відділу соціальної психології особистості, кандидат психологічних наук, старший дослідник Марина Дворник:

– Коли я шукала заклад для вступу до аспірантури для вибудовування своєї наукової кар'єри, дуже важливо було знайти такий, де б мене з моїми непевними ідеями було почуто й підтримано.

Я потрапила на одну з конференцій Інституту, де мала нагоду познайомитися з Павлом Горностаєм – на той момент завідувачем лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин – й захопилася уважним ставленням до себе, зовсім незнайомою юною провінційною пошукачкою. Тоді й придумався до установи загалом, найбільше вразившись гаслом, вивішеним на дошці оголошень: **УСТАНОВА, ДРУЖНЯ ДО НАУКИ І ВИМОГЛИВА ДО ЇЇ ЯКОСТІ**. Під час написання дисертації, приголомшувало відчуття рівного й поважного ставлення з боку **Тетяни Титаренко** – моєї наукової керівниці, людини шалених статусів і досягнень, яка майстерно обробляла мої чудернацькі ідеї, надаючи їм справді наукової форми.

Згодом вже у статусі завідувача лабораторії беручи участь у жвавих взаємодіях на вчених радах та спецрадах, у діяльності Ради молодих вчених Інституту, раз у раз раділа реальній атмосфері дружності й вимогливості, яка склалася в нашому колективі.

Представники талановитої молоді Інституту неодноразово ставали лауреатами державних премій і стипендій для молодих учених. Їхніми зусиллями Рада молодих учених стала дієвим осередком творчості й підтримки для аспірантів і молодих науковців.

У різні роки вагомий внесок у розбудову Інституту зробили такі відомі вчені, як **Ірина Маноха, Анатолій Корнієнко, Олена Донченко,**

В'ячеслав Казміренко, Олексій Баришполец, Людмила Булах, Павло Фролов, Світлана Іванченко і ще багато колег, котрі залишили помітний слід у науковій біографії Інституту. Не можна не згадати з безмежною вдячністю і водночас глибоким сумом також видатного українського психолога **Віталія Татенка**, чия кончина стала тяжкою втратою для Національної академії педагогічних наук України, Інституту соціальної та політичної психології, всієї фахової спільноти.

Замість післяслова

30-річний ювілей Інституту соціальної та політичної психології НАПН України – це важлива подія, що підсумовує багаторічну плідну роботу та досягнення установи. Інститут продовжує робити значний внесок у розвиток психологічної науки в Україні, підтримуючи громадян та сприяючи побудові кращого майбутнього для країни.

Своїми успіхами, високою репутацією і науковими досягненнями Інститут соціальної та політичної психології НАПН України завдячує професіоналізму видатних науковців, які протягом багатьох років своєю працею та відданістю сприяли розвитку соціальної та політичної психології в Україні. І найбільше – своєму незмінному і незламному директору, члену-кореспонденту НАПН України, повному кавалеру ордена «За заслуги» **Миколі Миколайовичу Слюсаревському**, зусиллями якого збудовано міцний фундамент для подальших наукових звершень Інституту у наступні щонайменше тридцять років.

Далі буде.

Світлана ЧУНІХІНА,
заступник директора ІСПП
НАПН України
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник

Освіта етнічної меншини

З 21 по 27 червня в місті Валч (Республіка Польща) з ініціати-ви голови «Просвіти» в Польщі **Марка Сирника** працювала робоча група з проєктування та реалізації змісту навчання української мови української національної меншини, в якій взяли участь завідувачі відділів навчання мов національних меншин і української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, професори **Наталія Богданець-Білокаленко** та **Олена Горошкіна**.

У складі групи працювали українські науковці і польські вчителі: **Любомира Тхір** – директорка школи з українською мовою навчання імені Лесі Українки (м. Бартошиці), **Петро Табака** – вчитель української мови (м. Ольштин), **Марічка Стець** – вчителька початкових класів школи з українською мовою навчання імені Маркіяна Шашкевича (м. Перемишль), **Катерина Добрянська** – вчителька української мови в класах з навчанням українською мовою (м. Гданськ), **Мирослава Ганаско** – учителька української мови (м. Битів), голова освітнього фонду та вчителька української мови **Христина Сирник**.

Було з'ясовано коло спільних проблем, над якими треба працювати і українським, і польським освітянам, зокрема надання навчання комунікативної спрямованості, вихід навчання української мови за межі уроків, підготовка учнів до міжнародного оцінювання PISA. Предметом особливої уваги стало впровадження в освітній процес компетентісно орієнтованих завдань, досвід розроблення яких є в Інституті педагогіки НАПН України.

Українські науковці ознайомили вчителів з особливостями методичної роботи, польські колеги ознайомили з досвідом роботи з учнями різних вікових груп.

Особливу увагу було приділено аналізу змісту і принципів побудови робочих зошитів з української мови.

Особливі дискусії викликала проблема методичної адаптації змісту навчання української мови для здобувачів освіти української національної меншини в Республіці Польща. У результаті дійшли згоди про виважене структурування інформації в навчальних книжках з урахуванням вікових особливостей дітей, міжмовних зв'язків і соціокультурного контексту.

Спільними зусиллями було розроблено концепцію навчального видання з української мови та літератури для здобувачів освіти української національної меншини в Республіці Польща, яку буде представлено для затвердження в Міністерстві освіти Польщі.

Науковці Інституту педагогіки ознайомили польських освітян з науковою продукцією відділів, приділивши особливу увагу підручникам, посібникам для вчителів.

У процесі обговорення дійшли висновку про необхідність внесення змін у польські зошити з української мови та читання, що зумовлено соціальними викликами, змінами в українському правописі та іншими чинниками.

24 червня відбулася зустріч із бургомістром міста Валч, який виявив неабиякий інтерес до проблем освіти української національної меншини на теренах Польщі.

Заплановане виконано, але попереду ще багато роботи: проведення семінарів, методична підтримка роботи польських колег, оновлення змісту навчання для учнів шкіл /класів з українською мовою навчання з урахуванням актуальних потреб дитини і суспільства.

Пресслужба НАПН України

У травні цього року за сприяння Департаменту освіти та науки Одеської міської ради відбувся міський конкурс «Освітня перлина Одеси».

Мета конкурсу – вивчення та поширення інноваційних сучасних педагогічних практик, створення необхідних умов для творчого розвитку педагогічних колективів ЗЗСО, дошкільної та позашкільної освіти, підвищення ефективності організації й управління освітнім процесом та забезпечення якості освітнього процесу: сприяння розвитку творчого потенціалу, самореалізації, самовдосконаленню та підвищенню професійної майстерності педагогічних працівників.

У конкурсі взяли участь автори і авторські колективи закладів дошкільної і загальної середньої та позашкільної освіти. Було представлено 154 роботи з восьми тематичних номінацій: «Управлінські перлини «Освіта Одеси»; «Перлини дошкільля»; «Знахідки інклюзивної освіти»; «Вчительське ноу-хау»; «Кращий проєкт профільної освіти»; «На хвилях позашкільля»; «Кращий проєкт виховного простору»; «Найкращі психологічні практики в системі освіти».

Найбільшу кількість робіт надано за такими тематичними номінаціями: «Вчительське ноу-хау» – 54 роботи, «Кращий проєкт виховного простору» – 21, «Перлини дошкільля» – 20.

Фахове журі конкурсу складало відомі освітяни міста і представники громадських організацій.

Учасники конкурсу презентували власні педагогічні ідеї з використання сучасних освітніх технологій, розробки уроків з навчальних предметів, досвід роботи щодо організації дистанційного навчання та використання цифрових інструментів, можливостей штучного інтелекту. Було представлено навчальні програми гуртків, методичні посібники.

Члени журі звертали увагу на актуальність робіт, їх професійну спрямованість, практичне значення, творчу новизну, інноваційність, ефективність, результативність і перспективи втілення в педагогічний процес, наявність та якість ілюстрованих, графічних, табличних матеріалів, відеоматеріалів тощо.

Переможцями за номінаціями визнано наступних учасників.

«Управлінські перлини «Освіта Одеси»:

«Організація проведення зовнішнього моніторингу системи забезпечення якості освіти в ЗЗСО територіальної громади» (авт. кол. Одеського ліцею № 9 – **Копач Сергій, Ременяк Леся, Колодєєва Наталія, Сидоренко Руслана, Назаренко Оксана, Тихохід Ірина**);

«Інформаційні системи в управлінській діяльності закладу загальної середньої освіти» (авт. кол. ліцею «Фонтанський» – **Амеліна Оксана, Цуркан Олександр**);

Актуальність, професійність, інноваційність

«Лідерство в епоху штучного інтелекту: стратегії впровадження ШІ в управлінській діяльності» (*Жорницька Тетяна*, Одеська гімназія № 26).

«Перлини дошкілля»:

«Створення сучасного інноваційного предметно-просторового розвивально-освітнього середовища в закладі дошкільної освіти» (авт. кол. ЗДО «Ясла-садок № 300» – *Макарова Лариса, Колохатирська Олена, Колеснік Олена, Артюх Олена*);

«Дистанційна освіта в ЗДО: від «неможливо зростати» до «неможливо відмовитись»» (*Кузьміна Ольга*, ЗДО «Ясла-садок № 287»);

«Досягнення навчально-виховних цілей дидактичними та корекційними іграми та заняттями» (*Семенова Наталія*, ЗДО «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу – спеціальна ЗОШ I ступеня»);

«Використання авторського тренажера «Майстер-ломастер» для розвитку ручного праксису у дошкільників» (*Медведєв Павло*, Спеціальний заклад дошкільної освіти «Ясла-садок № 193» компенсаційного типу).

«Знахідки інклюзивної освіти»:

«Особлива дитина поруч» (*Овадіук Ірина*, Одеський ліцей № 15);

«Впровадження методу портфоліо як інструменту позитивної мотивації до освітньої діяльності та альтернативного оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами» (авт. кол. Одеського ліцею № 45 – *Деревянко Ольга, Тимошук Ольга, Заліщук Ольга, Ляшенко Любов, Вездецька Ганна*);

«Індивідуально-корекційна робота у формуванні компетентності особистості з особливими освітніми потребами» (кер. авт. кол. *Василіогло Надія*, КУ «Одеський інклюзивно-ресурсний центр № 9»).

«Вчительське ноу-хау»:

Комплекс розвивальних додатків «Інфознайко» (авт. кол. Одеського ліцею № 94 – *Кім Ігор, Кім Ольга*);

Збірник авторських диктантів з української мови і поезій з творчими завданнями для 10-11 класів (*Ліпінська Антоніна*, Одеський ліцей № 63);

«Інструментарій подолання освітніх втрат в початковій школі. Практичні прийоми» (кер. авт. кол. *Черниш*

Олеся, Одеський ліцей № 44).

«Кращий проєкт профільної освіти»:

«IT-профіль – крок до сучасної цифрової епохи» (авт. кол. Одеського ліцею № 49 – *Євтушенко Наталя, Філіпова Ольга, Брянська Ірина, Кузьміна Наталя, Приходна Ганна*);

«Економічна гра як засіб формування економічної компетентності здобувачів освіти» (*Харитоновна Біла*, Економічний ліцей);

«Профіль з англійської як запорука продуктивної комунікації та успішної соціалізації здобувачів освіти» (авт. кол. Одеського ліцею № 49 – *Волканеско Ганна, Максимова Марина, Подмазко Алла*).

«На хвилях позашкілля»:

«5 проєктів – 5 перлин». Проєктна діяльність – запорука успішного розвитку закладів позашкільної освіти» (авт. кол. КЗПО «Одеський палац дитячої та юнацької творчості «Біла акація»);

«Юні патріоти Одеси – творці майбутньої України» (авт. кол. КЗПО «Одеський міський палац дитячої та юнацької творчості» –

Стрельцова Лариса, Григорчук Олена, Мельничук Тетяна, Шеремет Світлана);

«Креативні форми і методи роботи на курсі вокалу для дітей» (*Воєдило Анастасія*, КЗПО «Одеський центр дитячої та юнацької творчості «Дивосвіт»).

«Кращий проєкт виховного простору»:

«Телеміст (відео-конференція) про

Голодомор як активізувальний ресурс в освітній практиці в умовах війни «Пам'ятаємо! Єднаємося! Дякуємо! Переможемо!» (*Ободовська Валентина*, Одеський ліцей № 7);

«Інтелектуальні вікторини як складова виховних заходів» (*Жданов Дмитро*, Одеський ліцей № 82);

«Виховний кейс сучасного освітнього коуча. Компонент 4 К» (*Харчова Ольга*, Одеський ліцей № 49);

«Шкільний музей як інструмент розвитку соціальної та громадянської компетентності» (*Голобородов Костянтин*, Одеський ліцей № 56).

«Найкращі психологічні практики в системі освіти»:

«Авторська програма «Разом – сильніші!» з психосоціальної підтримки та психологічної допомоги учасникам освітнього процесу в умовах воєнного/післявоєнного стану» (*Філатова Ніна*, Юридичний ліцей);

«Корекційно-відновлювальна та розвивальна програма з формування емоційного інтелекту учнів 1-4 класів та дітей з особливими освітніми потребами «Про 100 емоцій»» (*Тарнавська Катерина*, Одеський ліцей № 67);

«Райдуга почуттів у казкових розписках з методичними розробками до авторських історій» (*Югова Ірина*, КЗПО «Одеський центр дитячої та юнацької творчості «Промінь»).

Роботи переможців конкурсу «Освітні перлини Одеси» ґрунтовні, змістовні, мають практичний складник. Завдяки конкурсу виявлено нових яскравих і творчих педагогів. Конкурс став офіційним визнанням інноваційності, креативності, творчої новизни працівників освітньої сфери міста Одеси.

Переможці, які посіли I місця в кожній з номінацій, отримали приз у **10 тис. грн.** від міського голови, решта отримали дипломи Департаменту освіти та науки Одеської міської ради.

Сергій ПЕНЯЄВ,
консультант КУ «ОЦПРПП»,
м. Одеса

Аліна ХОДЖАЯН,
завідувач кафедри
економічної теорії, макро- та
мікроекономіки економічного
факультету КНУ
імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук,
професор

Володимир ІЛЬІН,
професор кафедри
економічної теорії, макро- та
мікроекономіки економічного
факультету КНУ
імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук,
професор

Сумнівна слава Герострата

або

Університети як центри виховання інтелектуальної еліти

Нині ми багато говоримо про європейський вибір України, про систему європейських цінностей, ведемо боротьбу за членство в Європейському Союзі. Але чи всі усвідомлюють, що ключову роль у структурі європейської культури відіграє сила розуму, інтелекту? В західноєвропейській традиції розум є не лише абстрактною властивістю людини, що визначає її сутність. Розум – самодіяльна незалежна сила, основне джерело творчої діяльності людини. У цій своїй якості європейський розум незалежний від соціальних, політичних, духовних та інших сил. Саме він конститує усі сфери та елементи суспільного та індивідуального життя, постає основою самовизначення людини. Отже, атрибутивною ознакою і характеристикою Західної цивілізації є автономія розуму як основа інтелектуальної діяльності – і теоретичної, і практичної, та його вкоріненість в організацію суспільного буття.

Підготовку студенти проходили, вивчаючи сім «вільних мистецтв»: тривіум (граматика, риторика, філософія або діалектика) і квадріум (арифметика, геометрія, астрономія, музика). Перевага віддавалася точним, або, як ми нині говоримо, фундаментальним наукам. Причому це стосувалося юридичного, медичного і теологічного факультетів, які були основними в університетах того часу.

Повної культурної значущості розум, інтелектуальна діяльність досягають в епоху Модерну, коли Ренесанс та рух Просвітництва роблять їх визначальною основою життя людини. Одночасно виникає нове покликання університету, класичним вираженням якого стає його гумбольдівський проєкт. На основі цього проєкту був створений і Університет Святого Володимира у 1834 р., який тепер носить ім'я Тараса Шевченка. У модерному університеті інтелектуальна і соціальна місія нерозривно поєднані, оскільки розум і свобода постають як взаємообумовлені чинники.

Ніхто не заперечує, що зараз, в умовах високоточних технологій, економічної раціональності та геополітичних викликів, що поставили світ перед загрозою третьої світової війни, розум стає надзвичайно важливим чинником у вирішенні будь-яких проблем. Адже у кожній справі має бути задіяний не лише ресурс

влади, багатства, сили, а й ресурс розумності, належної інтелектуальної підготовки та професійної компетентності. І зрештою сама справа, що її вирішують, стає цивілізованою, у чому й полягає завдання університету при виконанні місії у підготовці фахівця.

Зазначимо, що, по-перше, розум тут потрібно розглядати не як індивідуальну здатність міркування, а як продукт інтелектуальної культури людства, яка формується університетською освітою і уособлюється в персоні незалежного компетентного, професійного інтелектуала, який знає, вміє, розуміє і мислить. По-друге, автономія розуму передбачає високий рівень інтелектуальної підготовки та її емансипацію від побічних, чиновницьких компетенцій. Саме завдяки цьому наука у своєму розвитку з необхідністю самовизначається, як і її представник, через що розвиток науки і стає продуктивним.

Треба враховувати, що мислення, як і наукове пізнання, не суто індивідуальна справа, а результат організованої комунікативної єдності наукової спільноти. Діяльність розуму потребує розвиненої інфраструктури інтелектуальної праці. Модерний університет і став найважливішим осередком зазначеної інфраструктури. Невід'ємною частиною цієї інфраструктури, починаючи з епохи Модерну, є гуманітарна освіта. Зокрема вивчення

історії, філософії, теоретичних основ науки.

Чи можна бути випускником економічного факультету університету, зокрема з фаху «Облік і аудит», якщо не знати ролі Луки Пачолі у створенні подвійної бухгалтерії, його оцінки Дж. М. Кейнсом? А якщо так, то виникає питання про теорію самого Кейнса, її значення в розвитку світової економіки. Нині ми багато говоримо про політичний лібералізм як основу демократичного суспільства. А що таке економічний лібералізм, його джерела і головні представники в класичній, неокласичній і посткласичній періоди? Як можна бути фаховим фінансистом, якщо не знати історію грошей, бути нездатним охарактеризувати першу або другу монетарні революції, їх сутність і значення для розвитку економіки? І ще одне: інтелектуальну історію Європи неможливо уявити без історії економічних вчень, починаючи з Аристотеля і закінчуючи Ф. фон Гаском.

В умовах, коли Україна чинить опір повномасштабній агресії росії, особливого значення набуває війна інформаційна, в центрі якої ідеологічне протистояння з окупантом. І тут надзвичайної ваги набуває боротьба за історичну культурну спадщину, яку РФ намагається присвоїти. У цій ситуації доцільно було б додатково запровадити в якості обов'язкової дисципліни, і не лише для

Потрібно завжди пам'ятати, що інституцією, яка формує, відтворює, використовує, розвиває автономію розуму, історично постає університет.

Від самого початку виникнення середньовічних університетів у XII – XIII ст. їх основоположним завданням було відстоювання прав розуму й організації найкращого використання набутих знань в розвитку мислення та раціонального пізнання. Компетенції розуму, який осмислює і пізнає навколишню реальність, були визнані універсальними.

економістів, історію економіки та економічної думки в Україні.

Цілісність, авторитет, заслужений престиж кожного університету підтримується завдяки високому рівню фундаментальних дисциплін. Однак з'ясувалося, що не всі розуміють роль і значення цих дисциплін. Почали з'являтися ті, хто вирішив замінити теорію, історію, гуманітарні дисципліни на прикладні предмети, які начебто покращують підготовку фахівця. З цього власне і починається підміна великого, значного дрібним та другорядним. А це – шлях до руйнації, до перетворення університету якщо не в ПТУ, то в технікум. І про який європейський вибір можна говорити в такому випадку, якщо не знати слів великого німецького філософа Георга Гегеля: «Без історії предмета немає теорії предмета, а без неї немає і думки про сам предмет».

Можливо, «творці» нових освітніх програм вважають, що вони вибудовують щось корисне для вищої освіти? Проте їм потрібно усвідомити: вища освіта не тотожна опануванню майстерності, вона за природою відмінна від ремісництва у найвищому сенсі цього слова. Набуваючи вмінь і знань певної діяльності (фаху), індивід (студент) не може опанувати її як «голу техніку». Муляр, який професійно викладає цеглу, не є автором тієї чи іншої споруди – це справа архітектора, інженера, які створили проєкт споруди. А муляр – лише виконавець інтелектуального проєкту, творчого задуму. Тому справжній сучасний фахівець не може бути тільки виконавцем, таким собі «муляром» від фаху, який опанує. Адже його діяльність здійснюється у світі, що передбачає повноцінне, вагоме оволодіння професією для ефективної її реалізації. Простором і універсальною умовою можливості будь-якої реалізації, в тому числі й наукового знання, є діяльність людини як суб'єкта культурно-історичного процесу. У цьому контексті студент, учень постає не окремим

тілесним індивідом, а розгорнутою у розмаїтті світу культури й науки особистістю, що дорівнює дійсності, що актуально існує.

Потрібно пам'ятати, що будь-яка діяльність творить не лише ті або інші результати (речі, предмети, події), а й саму людину. У цьому контексті університетська освітня діяльність має перетворити студента (неофіта) не просто на фахівця, а на інтелектуала. У цьому статусі він буде і діячем у професії, і результатом університетської освітньої діяльності. Лише той, хто усвідомлює цей завжди актуальний освітньо-культурний ефект і бере його до уваги, може вважатися істинним фахівцем – як у практичній діяльності, так і теоретичній, зрештою бути гарантом освітніх програм.

Особливу значущість ця обставина набуває в контексті сучасної університетської освіти, яка передбачає опанування наукової діяльності, участі в наукових дослідженнях. А це, у свою чергу, означає залучення до процесу творчого мислення, яке не може виникнути без вивчення гуманітарних дисциплін. Критичності, відкритості, нелінійності не можна набути лише в межах підготовки студента суто як фахівця-виконавця. Ці якості потребують фундаментальних гуманітарних знань, які через історію і теорію створюють широкий інтелектуальний контекст для розуміння, пізнання і творення.

Потрібно враховувати ще один принциповий чинник виключності і цінності вищої освіти: вона орієнтована на перспективу, моделі освітніх програм не можуть бути цілком ангажовані дійсністю. Хибним і небезпечним є переконання, що насамперед життя полягає у відтворенні наявного порядку речей. Існування людства є постійним рухом у невідоме і незвідане майбутнє. Тому справжня, дійсно університетська освіта, має готувати людину до невідомого й неочікуваного, якого зараз ще не існує. Цей елемент освіти

можна позначити як розвиток творчості індивіда, його здатності до розмислу та аналізу. Як відомо, цих якостей на методичках не виховаєш, і не сформуєш за допомогою інструкцій чи куцих посібників.

Покликання університетської освіти – підготовка інтелектуальної еліти. Чого варта політична еліта, яка не пов'язує своєї долі з долею власної країни, не задає приклади діяльності, не забезпечує якості суспільних відносин та їх підпорядкованість певній нормативності? Чого варта економічна еліта, діяльність якої забезпечує зростання власних статків, але не створює життєздатної, конкурентоспроможної системи господарювання? Якщо відповідна сфера діяльності зазнає поразки і підриває життя країни, то це свідчить про неспроможність еліти, її інтелектуальну відсталість, неосвіченість. Така еліта є псевдоелітою. Чого вартий фахівець з дипломом випускника університету, якщо він не знає, хто такий Арістотель, Блез Паскаль, Адам Сміт або Е. Тоффлер, якщо для нього наукова теорія – не філософія життя, а набір якихось мало зрозумілих абстрактних фраз, а тому і непотрібних?

Підставою для існування інтелектуальної еліти не є звання кандидата або доктора наук, а – реальний ефект діяльності розуму в соціально-економічних, культурних чи політичних справах. Покликання інтелектуальної еліти – забезпечити вплив розуму, творчого мислення як самостійної сили на кожну соціальну дію. Сучасна освіта, позбавлена досягнень вчених зі світовим ім'ям, зокрема вчених-економістів, чий розум та ідеї витіснено на маргінес навчального процесу, не може формувати інтелектуальну еліту. Еліти не буде, оскільки порушено традицію (технологію, якщо хочете) її підготовки.

А традиція – це не тільки ялинка на Різдво. В основі традиції – характерні для конкретної історичної епохи архетипи культурної та суспільної свідомості. В раціоналізованому

вигляді вони постають світоглядно значущими категоріальними структурами – ідеями, які моделюють необхідні типи світовідношення і формують особливий унікально-універсальний стиль мислення епохи. Знаменитий американський філософ, економіст, методолог **Пол Фейєрбенд** розглядає науку як соціокультурний феномен у контексті відповідних традицій. Аналізуючи наукові традиції, вчений насамперед звертає увагу на соціокультурні та освітні фактори, що їх детермінують, що пронизують різні інтелектуальні утворення. «Традиції, – говорив вчений, – є ні хорошими, ні поганими, вони просто є. Будь-яка традиція по-своєму, тільки їй властивими методами, стверджує себе в культурі й науці».

Традиція – не тільки особливий спосіб функціонування норм і установок, що опосередковує зв'язок минулого з теперішнім і майбутнім, не тільки механізм соціальної спадкоємності. Головний зміст фейєрбендівської теорії традиції є обов'язкова нормативна вимога соціально-політичного та інтелектуального плюралізму. Класифікація традицій передбачає як форми практичного, духовно-когнітивного, теоретичного освоєння світу, так і соціально-психологічні, наукові та філософські течії і напрями. Зміцненню традицій слугує не лише наукове обґрунтування, але й переконання, аргументація *ad hominem* (звернення до чуттів). Саме тому поезія і поеми Тараса Шевченка чи роман Томаса Манна «Йосип і його брати» не менш серйозні й вагомі для пізнання, ніж наукова дискусія. Для продуктивного функціонування академічна університетська освіта формує захисні структури. Останні забезпечують недоторканість, усталеність, замкненість і автономність кожної традиції, в рамках якої тільки і можлива свобода волевиявлення і результативності в підготовці

Закінчення. Початок на с. 18

інтелектуальної, в тому числі політичної, управлінської та економічної, еліти, так потрібної для перемоги України та її післявоєнної відбудови.

Деяким сучасним «реформаторам» (не лише в освіті) здається, що вони будують щось нове, практичне і потрібне. Але всі ці «творці» мають пам'ятати: варварство буває двох видів – одне руйнує, друге будує. І не факт, що друге краще за перше. Наприклад, в радянський період набудували масу «хрущовок». Але це не вирішило житлової проблеми, як і квартира в «хрущовці» не стала місцем для комфортного життя. Нині «хрущовки» – це тягар, який займає місце, а мешканці квартир в них і надалі залишаються в лабетах «совковості».

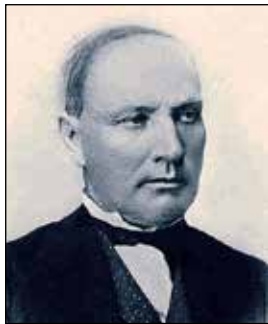
І ще одне: потрібно не забувати, що сучасна освіта готує інтелектуала, творчу особистість, а не «гвинтика» для державної машини. Наразі ми говоримо про «суспільство знань», про творчість і демократію. А те, що інколи пропонується у вигляді перетворень, фактично є шлях не університетської освіти, а набуття професії, як у ПТУ – муляра, слюсаря, сантехніка тощо. Якщо так, то навіщо тоді чотири роки в бакалавраті і два роки в магістратурі голову морочити? Закінчи за три-чотири місяці курси бухгалтерів чи управлінців, і все нормально – дешево, практично, вигідно. Можливо, в цьому і полягає покликання «реформаторів» – перетворити класичний університет і фундаментальну освіту на курси, а студентів-інтелектуалів – на «пролетарів розумової праці», але з «вищою» освітою?

Р. С. Кожна освічена людина знає про сумнівну славу Герострата, грека з м. Ефеса, який у 356 р. до н. е., щоб обезсмертити своє ім'я, спалив храм Артеміди Ефеської (одне із семи чудес світу). З того часу усіх, хто ініціював руйнацію і знищення – вважали вартим вічної ганьби, й для швидкої асоціації називали Геростратом.

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного музею України,
старший науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук

210 років від дня народження Яніса Цимзе (Jānis Cīmze; 1814–1881), латиського педагога, хорового диригента, композитора

Яніс Цимзе народився 3 липня 1814 в околицях Рауни в Ліфляндії (Латвія). Навчався у Раунській школі. Почав вчителювати у віці 16 років, спочатку домашнім вчителем у маєтку Розес та у Смілтені, з 1833 – у парафіяльній школі у Валмієрі. У 1836–38 навчався в учительській семінарії у Німеччині у місті Вайсенфельс, потім подорожував Німеччиною, Швейцарією, Австрією та Італією, де знайомився з методами підготовки вчителів того часу. Далі рік провів у Берлінському університеті, де перейнявся ідеями Фрідріха Дістервега щодо розвитку народних шкіл та вивчав музику у Людвіга Ерка, аранжувальника німецьких народних пісень.

У 1839–81 – директор, викладач співу, гри на скрипці та на органі, хорового диригування та народного співу Відземської учительської семінарії, першого професійного навчального закладу для підготовки вчителів. Саме тому Яніса Цимзе називають учителем вчителів. Під його

Липень 2024. Постаті

керівництвом семінарію закінчили понад 400 латиських та естонських вчителів, які згодом стали професійними музикантами та активними збирачами народної творчості, стимулюючи розвиток національної культури. Ініціатор конференцій народних вчителів Ліфляндської губернії, які сприяли професійному вдосконаленню вчительства.

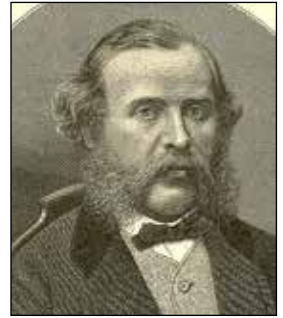
Будучи прихильником християнського виховання, Я. Цимзе вважав, що не можна обмежуватися розумовою освітою, а треба формувати і спрямовувати почуття дітей. З цією метою особливу увагу у процесі викладання приділяв розвитку музичних здібностей, а головний шлях до цього вбачав у хоровому співі. В освітньому процесі Я. Цимзе дотримувався педагогічних принципів Песталоцці та Дістервега. В семінарії викладали садівництво, заклали фруктовий сад та парк. Навички, необхідні майбутнім вчителям, набували у педагогічній школі при семінарії.

Композитор обробив близько 350 латиських народних пісень, започаткував поширення дитячих та народних хорів. Багато пісень (близько 200) згодом опрацював для хору. У 1872 видав збірку пісень «Пісенна єдність», перші дві частини якої містять опрацювання латиських народних пісень. У 1873 пройшов перший пісенний фестиваль традицій хорів свят, який став традиційним і проводиться кожні п'ять років.

Помер 22 жовтня 1881 у Валці та похований на цвинтарі громади Лугажі, де йому встановлено пам'ятник з чорного граніту з написами естонською, латиською та німецькою мовами з трьох сторін: «З вдячністю шкільному вчителю від шкільних вчителів його народу в Ліфляндії».

190 років від дня народження Миколи Корфа (1834–1883), педагога і просвітника, земського діяча

Микола Корф народився 14 липня 1834 у Харкові. Походив із знатного роду баронів Корфів (Korff), що переїхали із Вестфалії (Західна Німеччина). 1854 закінчив Олександрівський лицей у Петербурзі і деякий час

служив у Міністерстві юстиції. Невдовзі залишив службу і переїхав в Україну до свого невеликого маєтку в с. Нескучному Олександрівського повіту Катеринославської губернії (нині Волноваський район Донецької області), що дістався у спадок від матері. Невдовзі став одним з активних земських діячів: у 1866–72 – почесний член, а потім – голова училищної ради повіту.

Головним сенсом життя М. Корфа стала освітянська діяльність у межах земств. Він першим розробив теоретичні та практичні засади земської народної освіти, створив тип однокласної земської школи з 2–3-річним строком навчання («корфівські триміжки»), з одним учителем і трьома відділеннями в класі. Згодом на працювання М. Корфа отримали загальне визнання, їх було реалізовано на законодавчому, міністерському рівнях і втілено у більшості губерній. У 1867–72 відкрив в Олександрівському повіті майже 100 облаштованих шкіл з підготовленими вчителями, начотними посібниками, бібліотеками, особисто інспектував їх, постійно дбав про підвищення кваліфікації педагогів (зокрема, ініціював проведення з'їзрів-курсів для вчителів народних шкіл: перші три – у власній садибі, наступні у Гуляйполі, Маріуполі, Херсоні, Бердянську).

Автор великої кількості публіцистичних статей, у яких відстоював інтереси народної школи, право навчати дітей їх рідною (українською) мовою, п'яти підручників і посібників, серед яких – «Наш друг» (1871; перевидався 19 разів).

У 1872–80 проживав у Швейцарії. Потім повернувся до свого маєтку і продовжив опікуватися практичними питаннями народної освіти

(головно-проблемою ліквідації неписьменності) в Маріупольському та Олександрівському повітах Катеринославської губернії та Бердянському повіті Таврійської губернії. Розробив тип недільних повторювальних шкіл, у яких закріплювалися знання, отримані учнями в початковій школі.

Помер 25 листопада 1883 у своєму маєтку (за іншими даними – у Харкові). Того ж року Катеринославське губернське земське зібрання висунуло ідею створити зразкову школу пам'яті М. Корфа. Школу було збудовано у 1895 на території садиби освітянина у с. Нескучному (пріснувала до 1967, коли була переведена у новозбудоване двоповерхове просторе приміщення по сусідству). В 1992 на території маєтку М. Корфа був створений Меморіальний музей-садиба В. Немировича-Данченка; частина його експозиції висвітлює й життєвий шлях та діяльність М. Корфа.

130 років від дня народження Олдоса Гакслі (Aldous Huxley; 1894–1963), англійського письменника, філософа, автора роману-антиутопії «Прекрасний новий світ» (1932)

Народився 26 липня 1894 у м. Годалмінг. Походив із британської еліти: серед його родичів було чимало письменників та науковців. Ще навчаючись у Оксфорді, майбутній письменник чітко усвідомив своє літературне покликання, а свій перший роман написав у 17 років.

У 1917 Гакслі влаштувався працювати викладачем французької мови в Ітонський коледж, де навчав і студента Еріка Блера, який пізніше прославився під псевдонімом Джордж Орвелл як автор антиутопії «1984». Хоча у Гакслі не дуже виходило стежити за дисципліною в аудиторії, особлива манера розмовляти зробила його дуже популярним серед студентів. Розмовляв Гакслі

з надзвичайною витонченістю: відкинувшись на спинку стільця і спрямувавши погляд блакитних очей поверх голови співрозмовника, він неквапливо розвивав свої думки, що буквально завожувало слухача.

На 1930–50-ті припадає основний період творчості Гакслі. В цей час він видає низку романів та есеїв, в яких піднімає такі проблеми, як дегуманізація особи в індустріальному світі, наслідки наукового прогресу, зв'язок людини і державної системи тощо. 1932 публікує роман-антиутопію «Прекрасний новий світ» (Brave New World), який приніс йому світову славу.

Антиутопія стала бестселером і вразила читачів немислимо деформованим суспільством. Автор описав світ, де люди поділені на касты (причому цей поділ відбувається ще на рівні ембріонів), де культура споживацтва і розпуста набули нечуваних масштабів. Гакслі оповів історію про суспільство, де всі норми та цінності перевернені з ніг на голову: чотливості та моногамності стали непристойними, а материнство і сім'я сприймалися як огида і збочення. Пригоди головних героїв роману демонструють реальність, де джерелом щастя для людей стають наркотики й розваги, де за яскравою формою криється страшна суть системи, в якій немає місця людині.

В антиутопії Гакслі проорокував майбутнє, де людство контролюється технологічними і соціальними засобами, що призводить до втрати індивідуальності і людської свободи. В цьому майбутньому освіта включає не лише академічні знання, а й активне формування цінностей через медіа, рекламу та інші форми масової комунікації. Гакслі показав, як освіта може бути використана для маніпулювання суспільством, а його прогнози щодо впливу технологій на суспільство і освіту відображають актуальні проблеми, з якими стикається сучасна педагогіка. Роман змушує задуматися над тим, яким шляхом ми йдемо та куди він нас приведе.

Українською мовою роман «Прекрасний новий світ» вперше опубліковано 1994 у журналі «Всесвіт» (переклад Сергія Маренка), а 2016 у Видавництві

Старого Лева антиутопія вийшла під назвою «Який чудесний світ новий!» (переклад Віктора Морозова).

Майже за 30 років після виходу антиутопії Гакслі опублікував її нехудожнє продовження – «Повернення в прекрасний новий світ», де розмірковував, наскільки наблизився чи віддалився наш світ від описаного в першому романі. Письменник дійшов висновку, що ми рухаємося до концепції «прекрасного світу» набагато швидше, ніж він припускав.

Гакслі часто переїжджав. Він жив у Бельгії, Франції, Іспанії, Тунісі та Італії, а з 1937 – в США, де й помер 22 листопада 1963 в Лос-Анджелесі.

170 років від дня народження Георга Кершенштайнера (Georg Kerschensteiner; 1854–1932), німецького педагога, автора теорії громадянського виховання, одного із фундаторів музейної педагогіки

Народився 29 липня 1854 в Мюнхені. Закінчив Мюнхенський університет (1883), працював викладачем у комерційних училищах і гімназіях у Нюрнберзі, Швайнфурті та Мюнхені. У 1895–1918 – міський шкільний радник у Мюнхені. З 1918 – професор Мюнхенського університету.

Автор теорії громадянського виховання, яку найповніше викладено в працях «Поняття громадянського виховання» (Der Begriff der staatsbürgerlichen Erziehung, 1910) і «Поняття трудової школи» (Der Begriff der Arbeitsschule, 1912). Народну школу й армію розглядав як найважливіші державні виховні інституції. Реалізуючи свої ідеї, перебудував навчальні плани народних шкіл Мюнхена. У них велике місце відводилося математиці, природознавству та малюванню. Сприяв запровадженню активних методів

навчання з широким використанням наочних посібників, практичних робіт, екскурсій. Його реформаторські ідеї справили значний вплив на розвиток педагогічної теорії та шкільної практики в Європі перших десятиліть 20 століття.

Менш відомий Кершенштайнер як музейний діяч, один із творців Німецького музею шедеврів природознавства і техніки Мюнхена й автор музейно-педагогічної концепції. Основою музейної комунікації він визначив музейну експозицію, побудовану за педагогічним принципом, а саме: відповідність логіці базової науки, рівню сприйняття відвідувача і меті навчання. Інша важлива його заслуга – розвиток принципу наочності. Замість пасивного сприйняття він запропонував активну творчу діяльність відвідувачів музею за допомогою інтерактивних експонатів музею та діючих моделей.

Педагогтайнер написав передмову до українського видання своєї праці «Що таке державногромадянське виховання», в якій залишив теплі міркування про Україну й український народ. Ця книга вийшла 1918 у видавничій серії «Нові виховничі шляхи», редакторами якої були українські педагоги Роман Смаль-Стоцький та Василь Сімович. У передмові Г. Кершенштайнер пише: «Саме тепер минає шість років із того часу, як я під час однієї своєї наукової подорожі зазнаючись з Україною. Вже тоді, як несли мене коні українськими селами, вже тоді зносили з українським народом викликали в мене якнайгарячішу симпатію до цього типу людей, я радів, дивлячись на безліч інтелігентних облич, мене тішила їх добра вдача, що так і біла із їх слів... Народ будучини, подумав собі я... Нехай же ця книжка... стане у пригоді й новій українській державі, коли вона саме збирається чимраз більш оживляти та поглиблювати державний спосіб думання у свого народу».

Помер 15 січня 1932 у Мюнхені. Рішенням ЮНЕСКО 1988 року Георг Кершенштайнер визнаний одним із чотирьох педагогів, які визначили спосіб педагогічного мислення у XX столітті, поряд із Джоном Дьюї, Марією Монтессорі та Антоном Макаренком.

Літня школа з музейної педагогіки

У червні в межах проекту Київської малої академії наук учнівської молоді «Незламні – генетичний код української нації» відбулася III Міжнародна літня наукова школа з музейної педагогіки «Збереження Національної культурної спад-

яскраві онлайн-подорожі музеями України й зарубіжжя. Так, учні дізнались багато незвичайного під час вебінару «Національно-культурна спадщина України і гуцульський орнамент» та ознайомилися з абеткою гуцульського орнаменту за однойменною книгою

представника національної культури. Вебінар за участю почесних гостей організувала й провела доктор педагогічних наук, науковий працівник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна **Наталія Філіпчук**.

Учасниками літньої школи стали учні з багатьох куточків України і закордоння, а також онлайн під'єднувалися учні з тимчасово окупованих територій України.

На завершення роботи літньої школи її учасники презентували історико-культурну пам'ятку, що вони описали і яку, за їх думкою, треба

щини України», організатори якої – Національний центр «Мала академія наук України» і Київська МАН, співорганізатори – УДУ імені Михайла Драгоманова, а саме кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти, ННІ філософії та освітньої політики МОН України, КСУ імені Бориса Грінченка й інші, хто вивчає та досліджує національну культурну спадщину України, хто оберігає її автентичність, традиції, звичаї, хто зміцнює українське коріння.

Проведення літньої школи приурочено до надзвичайно важливої події. Цьогоріч Україна відзначає 70-річчя членства в Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури (ЮНЕСКО).

Під час роботи літньої школи науковці, педагогічні працівники, музейники провели з учнями цікаві тематичні вебінари, інтелектуальні дискусії,

Михайла Курилича. Провела цей захід **Марія Лубинська**, художник-живописець, монументаліст, доктор філософії з культурології, методист НЦ МАН України. І подібних заходів було багато.

Надзвичайно пізнавальним був вебінар, присвячений національній легенді – Володимирі Івасюку, у якому взяла участь його сестра **Оксана Івасюк**. Учасники довідалися цікаві подробиці про Чернівецький обласний меморіальний музей Володимира Івасюка, в якому збережено дух вільного й нескореного

включити до переліку пам'яток культурної спадщини ЮНЕСКО.

Загальнолюдські цінності, культурні здобутки, мистецтво, освіта, наука – саме ці сфери були, є і будуть пріоритетними для нашої країни, для української нації.

Лариса КАРЧИНА,
керівник секції
«Педагогіка»
відділення філософії
та суспільствознавства
Київської МАН учнівської
молоді

Літні канікули, здається, найочікуваніші і для дітей, і для дорослих: ними завершується навчальний рік, і перспектива довгого відпочинку допомагає добігти фінішу попри накоплену втому.

Але канікули – це не «школа, прощай!». Навпаки: літній відпочинок, особливо нині, це пришкільні табори.

В Ізмаїльській міській територіальній громаді на базі закладів загальної середньої освіти в червні працювали шість таборів з денним перебуванням – «Дивосвіт» (гімназія № 2), «Веселка» (гімназія № 3), «Дитяче королівство» (гімназія № 14), мовний табір «Kidsclub «Веселка»» в початковій школі № 4 та два «Сонечка» (в гімназіях № 8 та № 10).

Кожний табір мав свою «родзинку».

Наприклад, план роботи табору «Сонечко-10» був створений за принципом «Цікавих годин»: для подолання освітніх втрат для дітей організовано уроки цікавої «мови калінової», цікавої фізкультури, цікавої математики, цікавих іноземних мов; для творчого розвитку – цікаві години творчості, організовані працівниками гуртків Палацу дітей і юнацтва імені Алли Іванової; цікаві години екскурсій музеями нашого міста.

Мовний табір «Kidsclub «Веселка»» основною метою мав не тільки організацію відпочинку учнів школи, а й надолуження освітніх втрат та поглиблене вивчення розмовної англійської мови.

Мешканці «Дитячого королівства» набували нових знань,

Як провести літо з користю та радістю? У пришкільних таборах!

вражень та емоцій. Та, власне, це було в роботі всіх таборів.

По-перше, табори стали часом вивчення рідного міста – передусім, його музеїв. Діти з екскурсіями прийшли до військово-історичного музейного комплексу, музею Дунайської флотилії, Ізмаїльської картин-

тривоги з радістю прямували на спортивні естафети, уроки естетики, конкурси малюнків – і раділи канікулам та життю.

Час, проведений у таборі, надав можливість оволодіти новими навичками – у гуртках «Настільний теніс», «Ексклюзив» (квілінг),

ної галереї, Станції юних натуралістів, Парку мініатюр, Центральної дитячої бібліотеки та набули нових знань про рідне місто, події та людей, які створюють його історію.

Крім того, діти відпрацювали навички підтримки ментального здоров'я з представниками міської організації Червоного Хреста й навички безпечної поведінки разом із представниками ДСНС та неодноразово відпрацювали порядок дій при оголошенні сигналу «Повітряна тривога» (на жаль, не навчальної)...

Хоча, діти – це діти: вони після відбою

«Бісероплетіння», «Веселі шашки», «Оригамі» та «Чарівна палітра» комунального закладу позашкільної освіти Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області «Палац дітей та юнацтва ім. Алли Іванової».

Діти обирали вид діяльності за власним бажанням і нахилами. Але й це – не все!

Були конкурси дитячих малюнків на асфальті, модні покази колекції літнього одягу та навіть пінна вечірка, дитячий кінозал із показом мультфільмів українською – він працював під час перебування в укритті.

Діти провели День патріота, День флори та фауни, День дитинства, День мистецтва, День казки, День дружби, День ерудита, День кіно, День фантазерів, День здоров'я та спорту, День моди – кожен залишиться в пам'яті вихованців і, можливо, в майбутньому вплине на вибір професійного шляху.

Не можна не сказати про 4 червня: в День

вшанування пам'яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, учні вшанували пам'ять дітей Хвилиною мовчання, а потім розвісили на гілочки дерев у скверах міста чудових паперових ангелочків та маленькі дзвоники – символи невинних душ маленьких громадян України, долі яких знищив ворог.

Літні табори стали низкою значущих вражень та важливих відкриттів, які не лише створювали піднесений настрій відпочинку, а й формували необхідні навички.

...Організовуючи літнє оздоровлення дітей, педагогічні колективи закладів освіти планували виховну роботу таким чином, щоб кожна дитина знайшла собі справу до душі, відчула себе сильною, творчою особистістю та відновила ментальне здоров'я й мала можливість стати більш розкутою, розкрити свої таланти та отримати безліч задоволення.

І, здається, це вдалося.

Ірина КОРОЛЬКОВА,
член НСЖУ,
м. Ізмаїл Одеської обл.

Нелля Ничкало: «У полум'ї війни пробуджуються таланти і народжуються Герої...»

Рецензія на книгу «Українська освіта в полум'ї війни: монографія» / авт. Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Гордієнко, І. Іванюк; за ред. Н. Ничкало. Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 208 с.»

На українському обширі наукової літератури з'явилося актуальне видання, присвячене проблемам української освіти та їх подоланню під час широкомасштабного вторгнення РФ в Україну. Монографія містить матеріали та їх осмислення, що охоплюють часовий простір, починаючи з 2022 року; просторовий – Україна (включаючи окуповані території) і країни Європи, що прийняли біженців; ментальний – психологічний, політичний і когнітивний; матеріальний – способи й засоби організації освітнього процесу; юридичний – законодавче та нормативно-правове забезпечення функціонування освітньої галузі.

У передмові до видання академік НАПН України **Нелля Ничкало** зазначає: «Науково-педагогічна спільнота нашої держави діяла рішуче і цілеспрямовано. Працівники академічних відділень, інститутів, їх відділів і лабораторій та науково-практичних центрів поряд з виконанням планових робіт і нових невідкладних завдань активно влилися у волонтерський рух, допомагали жінкам з дітьми і на залізничних вокзалах, і на кордонах, і в осередках для українських біженців, і в організації населення з прифронтових територій, і в пошуку можливостей для поселення та продовження навчання школярів і студентів – внутрішньо переміщених осіб». До цього треба додати, що невтомна діяльність учених і в Україні, і у співпраці з іноземними вченими й освітянами, солідарними з боротьбою України, триває, і гаслом цієї діяльності є слова «Працюємо для Перемоги!»

Видання має декілька розділів, присвячених різним аспектам: «Війна – вкрадене дитинство», «Масштаби руйнування України – незаперечні ознаки геноциду», «Депортація українських дітей», «Загрози і бар'єри у розвитку освіти в умовах воєнного стану», «Освіта на окупованих територіях», «Освіта внутрішньо переміщених дітей, молоді, дорослого населення», «Навчання дітей українських біженців за кордоном», «Діяльність НАПН України в умовах російської агресії», «Законодавче і нормативно-правове забезпечення».

Авторами проаналізовано виклики дистанційного та змішаного навчання, проблеми безпеки учасників освіти, руйнування інфраструктури тощо. Окрему увагу приділено становищу освіти на окупованих територіях України – поширенню російської пропаганди, тиску на українських педагогів, нав'язуванню чужих навчальних програм.

У книзі досліджено особливості освіти українських дітей-біженців за кордоном, виклики їх інтеграції до інших систем освіти, культурні, ментальні та мовні відмінності. Окремий розділ присвячено діяльності Національної академії педагогічних наук України в умовах війни – волонтерській роботі науковців, допомозі педагогам, учням, переселенцям, реалізації освітніх проєктів в Україні та за кордоном. Вагомою частиною монографії є аналіз законодавчого та нормативно-правового забезпечення функціонування освіти в умовах воєнного стану, відповідних змін законодавства.

Книга містить численні посилання на документи, результати наукових досліджень, результати опитувань учасників освітнього процесу, датовані періодом широкомасштабного вторгнення. До того ж, згадки про урядові й неурядові організації, наведені показники тощо неодмінно мають посилання на першоджерела. Текст доповнений ілюстративним матеріалом – діаграмами, документальними фото, скрінами сторінок сайтів й ін. Орієнтовано видання на учасників освітнього процесу – учителів і управлінців, учнів і батьків – до купи зібрано інформацію про онлайн-сервіси з короткою їх характеристикою для використання у дистанційному навчанні.

Лейтмотивом видання, яке містить багато даних, що їх чекає подальше опрацювання й осмислення, є така сентенція: Чи є навчання дітей зараз найважливішим? Однозначно – ні, проте найголовніше – безпека. Пам'ятаємо, що життя людини – найвища цінність, а право на життя – основоположне право людини та запорука нашого майбутнього.

Для оформлення обкладинки використано документальні фото періоду

широкомасштабної агресії. Форзаци книги містять зображення дитячих малюнків, які відображають усю палітру переживань українських дітей, сповнених жахів обстрілів і руйнувань, туги за рідною домівкою, бажанням перемоги, патріотичними почуттями, відчуттям приналежності до української нації, мріями про мир і щасливе життя на своїй землі.

Наостанок процитуємо співавторів цього видання.

Оксана Овчарук: «Освіта дітей під час війни – це інвестиція в мир і побудову майбутнього...»

Валентина Гордієнко: «Ми маємо зробити все можливе і неможливе, щоб повернути дітям радість від навчання і спілкування...»

Ірина Іванюк: «Продовжуючи навчатися, діти отримують можливість зростати і розвиватися...»

Підсумовуючи, зауважимо, що загальна гуманістична спрямованість видання, багатогранне представлення подій і ухвалених рішень, діяльності науковців і освітян протягом трагічних 2022-2024 років, свідчить про готовність і спроможність українського суспільства до боротьби з ворогом за утвердження незалежності й цілісності України і цивілізаційні принципи розвитку соціуму, що їх сповідує український народ.

Ірина ГАВРИШ,
доктор педагогічних наук,
професор Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Освіта
і суспільство

Всеукраїнська
газета

Засновник та видавець Громадська організація «Освіта і суспільство». Передплатний індекс 76016. Свідоцтво: КВ № 23255-13095Р. Адреса: 03148, м. Київ, вул. Петра Курінного, 2-А, тел. (067) 49-111-39. Головний редактор **Лідія Ткаченко**. E-mail: osvitaisustvo@gmail.com. Друк ФОП Просянникова О.В., 21027, а/с 8825, вул. Немирівське шосе, 62а. Тел.: 0 (800) 33-00-90. Наклад 1000 екз. Замовлення № 5221. Підписано до друку 31.07.2024. Ціна договірна. Усі права видавця захищено. Передрук матеріалів можливий за письмового погодження з редакцією. Редакція не рецензує і не повертає рукописів. Редакція залишає за собою право на коректування і внесення змін у надісланий матеріал. За достовірність відповідає автор.